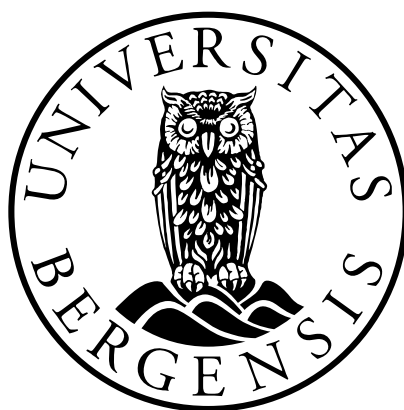

Svake ugyldighetsgrunner i en ny tid

Finansforetaks aktsomme gode tro ved digitale forbrukerdisposisjoner fremkalt av tredjeparters svikaktige opptreden

Kandidatnummer: 75

Antall ord: 14 848

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

10. mai 2024

Innhold

1. Innledning	4
1.1 Tema og problemstilling	4
1.2 Metode og rettskildebilde	6
1.3 Oppgavens oppbygning	8
2. Betydningen av aktsomhet hos løftemottaker ved digitale bedragerier	8
2.1 Digitale bedragerier - eksempler på sosial manipulasjon	8
2.2 Ugyldighetsreglenes relevans for disposisjoner utløst gjennom sosial manipulasjon	10
2.3 Grunnleggende om aktsom god tro som vilkår for avtalerettslig gyldighet ved svake ugyldighetsgrunner	12
2.4 Samspill med lovfestede ansvarsordninger	13
2.4.1 Nærmere om betalingstransaksjoner	13
2.4.2 Nærmere om avtaler om usikret kreditt	17
2.5 Konklusjon	18
3. Innholdet i kravet om aktsom god tro for et finansforetak som mottar manipulerede løfter fra forbrukere – felles utgangspunkter	18
3.1 Innledning	18
3.2 Menneskelig vs. anonym og kumulativ uaktsomhet	19
3.2.1 Innledende bemerkninger	19
3.2.2 Anonym og kumulativ uaktsomhet i erstatningsretten	20
3.2.3 Anonym og kumulativ uaktsomhet ved god tro-vurderingen	21
3.3 Allmenne utgangspunkter for uaktsomhetsvurderingen	23
3.4 Konklusjon	26
4. Nærmere om aktsom god tro ved betalingstransaksjoner	26
4.1 Risikobildet ved betalingstransaksjoner	26
4.2 Betydningen av brudd på regler om hvitvasking	29
4.3 Betydningen av brudd på regler om overvåkning av betalingssystemer	32
4.4 Betydningen av at det foretas flere transaksjoner	34
4.5 Nærmere vurdering av et eksempel av betalingssvindel	34
4.6 Konklusjon	35
5. Nærmere om avtaler om usikret kreditt	36
5.1 Risikobildet i en kredittgivningsprosess	36
5.2 Overordnede krav til forsvarlige rutiner	38
5.3 Krav om kredittvurderingsplikt og avslagsplikt	39
5.4 Nærmere vurdering av et eksempel på svindel ved usikret kreditt	41
5.5 Konklusjon	42
6. Konklusjon og avsluttende refleksjoner: Trenger vi nye sterke ugyldighetsgrunner? 42	

7. Kilde liste.....	46
7.1 Norske lover og forskrifter	46
7.2 Norske forarbeider	47
7.3 Avgjørelser.....	48
7.3.1 Rettsavgjørelser fra Høyesterett	48
7.3.2 Rettsavgjørelser fra underretter	49
7.3.3 Nemndspraksis fra Finansklagenemnda	49
7.4 Internasjonale kilder	50
7.4.1 Svenske og danske rettskilder	50
7.4.2 EU-rettsakter og avgjørelser	50
7.4.3 EU-rettslige veiledere, rundskriv og uttalelser	52
7.4.4 Britiske offentlige publikasjoner.....	53
7.5 Litteratur.....	54

1. Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Digital teknologi muliggjør nye former for privatrettslig disponering fra forbrukere. I dag kan vi overføre penger fra konto og stifte kreditt med noen få tastetrykk. Dette innebærer at vi avgir løfter til automatiserte systemer heller enn til mennesker. Et eksempel er forbrukslån, hvor kunden i mange tilfeller kan sende inn en søknad om kreditt på internett, og banken behandler lånesøknaden og foretar en kredittvurdering, og deretter utbetaler lånet.¹ Ofte er det ingen enkelt ansatt hos finansforetaket² som har kunnskap om at forbrukeren søker om og får innvilget et lån - prosessen er langt på vei helautomatisert.³

Digitaliseringen av omsetningslivet er i stor grad praktisk og effektiv, både for forbrukere og næringsdrivende. En mindre heldig effekt av digitaliseringen er økte muligheter for bedrageri og svindel. Ondsinnede aktører kan «gjemme» seg bak digital avtaleinngåelse, slik at det blir vanskeligere for finansforetak å oppdage dersom det hefter noe galt med forbrukerens løfte. Det har i juridisk litteratur vært et økende fokus på identitetstyverier – for eksempel der en svindler misbruker forbrukerens BankID og disponerer i vedkommendes navn.⁴ Slike disposisjoner rammes i utgangspunktet av den *sterke* ugyldighetsgrunnen falsk, og binder som hovedregel ikke forbrukeren.⁵ Om svindleren gjennomfører en betaling eller en kredittavtale med offerets BankID og nettbank, vil forbrukeren kun hefte for disposisjonen ved grov uaktsomhet eller forsett.⁶

Det er imidlertid mange svindelmetoder hvor svindlere bruker «psykologiske virkemidler» for å få forbrukere til selv å foreta disposisjoner, gjennom det som gjerne kalles sosial manipulasjon.⁷ Eksempler på dette er kjærlighetssvindel, hvor svindelofferet blir lurt til å overføre penger til en svindler som spiller på romantiske følelser, eller investeringssvindel, hvor svindelofferet lures til å overføre penger til en falsk investeringsplattform i tro om at pengene skal gi høy avkastning. Omfanget av sosial manipulasjon-basert svindel mot forbrukere er stort,

---

¹ Strand (2017) punkt 3.3, Torvund (2022) s. 86.

² Jeg benytter begrepet «finansforetak» i oppgaven som en samlebetegnelse for betalingstjenesteyter og kredittgiver, jf. finansforetaksloven § 1-3 (1), jf. finansavtaleloven §§ 1-5 (9) og 1-7 (4).

³ Torvund (2022) s. 86.

⁴ Giertsen (2021) s. 207 og 223, Nordland (2022) se særlig «Elektroniske signaturer og avtalebinding».

⁵ Giertsen (2021) s. 221-223, Nordland (2022) «Elektroniske signaturer og avtalebinding» under «1 Innledning».

⁶ Finansavtaleloven §§ 3-20 og 4-30, jf. § 4-2. Kjørven (2024) s. 65.

⁷ Store norske leksikon (2020).

både i Norge og internasjonalt. I Europaparlamentets posisjon til EU-kommisjonens forslag om ny regulering av betalingstransaksjoner blir det påpekt at betalingssvindel gjennomført med sosial manipulasjon har økt betydelig de siste årene.⁸ I Sverige har representanter fra banknæringen uttalt at mellom 70 og 90 % av alle betalingsbedragerier mot forbrukere er tilfeller hvor forbrukeren har blitt lurt til selv å iverksette en betaling.⁹ Også i Norge har omfanget av sosial manipulasjonsbasert svindel økt de siste årene.¹⁰ I første halvår av 2023 ble det rapportert om tap på 231,3 millioner kroner til Finanstilsynet tilknyttet sosial manipulasjonssvindel ved betalinger.¹¹

Slike sosial manipulasjon-baserte svindler kan i stedet reise spørsmål om *svake* ugyldighetsgrunner. Dette fordi forbrukeren selv har disponert, på bakgrunn av påvirkning av en tredjemann. Dermed aktualiseres spørsmål om hvilken betydning tredjepersonens svik mot forbrukeren får for rettsforholdet mellom forbrukeren og finansforetaket. Avtalelovens svake ugyldighetsregler er i hovedsak basert på at en viljeserklæring binder, med mindre mottaker av erklæringen kjente til eller burde ha kjent til påvirkningen av tredjemann.¹² Dette blir gjerne omtalt som et krav om aktsom god tro – fraværet blir gjerne definert som ond tro.¹³

Ved digitale disposisjoner vil finansforetaket som mottar disposisjonen i utgangspunktet vite svært lite om hva som skjer på forbrukerens side. Foretaket vet for eksempel ikke at Olga på 85 år har blitt forledet til å bekrefte en betaling i den tro om at hun fornyer BankID-sertifikatet sitt, eller til å investere pensjonen i en falsk investeringsplattform. Det kan også hevdes at et digitalt system for gjennomføring av betalinger eller utstedelse av kreditt ikke kan tolke og vurdere omstendighetene rundt løftegivers løfte, og derfor hverken kan være i god eller ond tro.¹⁴ Det er imidlertid ikke gitt at systemene for automatisk gjennomføring av betalinger eller kredittutstedelse er innrettet på en forsvarlig måte, og det kan argumenteres for at det i noen tilfeller foreligger utilstrekkelige rutiner for å avdekke svindel. I hvilket omfang kan slike argumenter lede til at en disposisjon anses ugyldig etter avtalelovens svake ugyldighetsregler?

---

⁸ European Parliament (2024) punkt (79).

⁹ Aagaard (2024) under «Innledning och frågeställning».

¹⁰ Finanstilsynet (2023).

¹¹ Tallet antas å være høyere; forbrukeren bærer ofte hele eller deler av tapet, og mange av svindlene blir ikke meldt. Statistikken gjelder dessuten kun betalingstransaksjoner, ikke kredittstiftelser. Se Finanstilsynet (2023).

¹² Avtaleloven §§ 29-33, Giertsen (2021) s. 208.

¹³ Giertsen (2021) s. 209-210.

¹⁴ Torvund (2022) s. 88.

Jeg vil undersøke dette ved å ta utgangspunkt i to typer privatrettslige disposisjoner som ofte kommer i stand som et resultat av digitale bedragerier; betalingstransaksjoner og avtaler om usikret kreditt.¹⁵ For betalingstransaksjoner vil spørsmålet være om et «samtykke» gitt av kunden etter finansavtaleloven § 4-2 kan anses ugyldig, slik at kundens konto som utgangspunkt ikke kan belastes, jf. finansavtaleloven § 4-30 første ledd. For usikrede kredittavtaler vil spørsmålet være om en bindende avtale er inngått. Jeg tar utgangspunkt i bedragerier rettet mot forbrukere, selv om denne typen bedragerier også kan ramme profesjonelle parter.¹⁶

Oppgavens problemstilling er hvilken *betydning* og hvilket *innhold* kravet til aktsom god tro i avtalelovens svake ugyldighetsregler har for et finansforetak, når det grunnet manipulasjon fra tredjeparter hefter svake ugyldighetsgrunner ved en forbrukers *betalingssamtykke* eller ved en *avtale om usikret kreditt*.

1.2 Metode og rettskildebilde

Oppgavens formål er å svare på problemstillingen etter gjeldende rett. For å besvare problemstillingen benyttes derfor rettsdogmatisk metode. Den rettsdogmatiske metoden tar utgangspunkt i alminnelig juridisk metode.¹⁷ Oppgaven søker å finne hvilken *betydning* og hvilket *innhold* kravet om aktsom god tro har når det anvendes på digitale avtaler som betalingstransaksjoner og kredittavtaler.

Den viktigste rettskilden er avtalelovens regler om svake ugyldighetsgrunner i §§ 29-33. Avtaleloven trådte i kraft i 1918, og hadde ved ikrafttredelse ingen forutsetninger for å omfatte omstendigheter som kunne oppstå med 2000-tallets teknologi.¹⁸ Likevel kan avtaleloven på mange måter forstås som teknologinøytral, ettersom loven angir utgangspunktet om avtale- og formfrihet ved avtaleinngåelser.¹⁹

Den tradisjonelle diskusjonen om hvorvidt partene er bundet av sine løfter har, naturlig nok, tatt utgangspunkt i direkte kommunikasjon mellom avtalepartene, både muntlig og skriftlig.²⁰

---

¹⁵ Oppgaven behandler usikret kreditt, som for eksempel forbrukslån og kjøpskreditt, da disse prosessene har høyest grad av automatisering, se Strand (2017) s. 41.

¹⁶ Se for eksempel saksforholdet i LB-2022-74994 (Direktørbedrageri).

¹⁷ Aarli (2018) s. 112, Askeland (2013) s. 16.

¹⁸ Giertsen (2021) s. 13, 123 og 207.

¹⁹ Giertsen (2021) s. 123.

²⁰ Se for eksempel Rt-1991-1171, Rt-1998-761, Rt-2011-410. Giertsen (2021) s. 123.

Innen erstatningsretten er aktsomhet i mer «anonyme» sammenhenger mer systematisk belyst gjennom rettspraksis og juridisk teori. Det er i disse tilfellene tale om forsvarlige ordninger og systemer, heller enn klart definerte enkeltmennesker som handler i strid med handlingsnormer. Oppgaven vil i en viss utstrekning benytte erstatningsrettslige kilder for å drøfte innholdet til kravet om aktsom god tro. Samtidig kan ikke rene erstatningsrettslige vurderinger uten videre overføres til avtalerettslige vurderinger av aktsom god tro. Et sentralt tema i oppgaven er derfor nettopp hvilken vekt argumenter fra erstatningsrettslige kilder kan tillegges for spørsmålet om aktsom god tro ved avtaleinngåelsen. Oppgaven vil også benytte seg av lovverk som utgjør såkalte handlingsnormer på et gitt område, da disse kan ha betydning for finansforetakenes aktsomhet.

Både betalingstransaksjoner og kredittavtaler er særregulert i finansavtaleloven av 2020. Reglene i finansavtaleloven supplerer de alminnelige reglene i avtaleloven. Det må derfor vurderes nærmere hvilket rom det er for å vektlegge uaktsomhet hos løftemottaker innenfor rammen av finansavtalelovens regulering, samt hvilken rolle særreglene i loven spiller for fastleggelsen av avtalelovens aktsom god tro-norm. Reglene om kredittavtaler og betalingstjenester gjennomfører henholdsvis forbrukerkredittdirektivet²¹ og det reviderte betalingstjenestedirektivet²² (PSD2).²³ Finansavtalelovens regler må etter prinsippet om EØS-konform tolkning forstås i lys av de EØS-rettslige reglene den gjennomfører, som igjen må tolkes i lys av EØS-rettslig metode.²⁴ Dette innebærer blant annet at direktivenes formål og kontekst, samt eventuell praksis fra EU-domstolen tillegges betydelig vekt.²⁵

Praksis fra Finansklagenemnda Bank (FinKN) vil nevnes gjennomgående, men benyttes først og fremst til å illustrere ulike svindelmetoder og ulike argumenter.²⁶ Finansklagenemnda er et uavhengig tvisteløsningsorgan som løser tvister mellom finansselskap og deres kunder.²⁷ Avgjørelsene er rådgivende og ikke bindende, men blir i stor grad respektert av partene.²⁸ Rettskildevekten av Finansklagenemndas uttalelser er i seg selv liten, men varierer etter

---

²¹ Direktiv 2008/48 EF.

²² Direktiv 2015/2366 EU.

²³ Prop. 92 LS (2019-2020) s. 18.

²⁴ Rt-2000-1811 s. 1826. Sejersted (2011) s. 208.

²⁵ Fredriksen (2012) s. 193 og 198-199.

²⁶ Finansklagenemnda er opprettet med hjemmel i finansavtaleloven § 3-54, jf. Prop.92 LS (2019-2020) s. 260.

²⁷ Finansklagenemnda (u.å.).

²⁸ Hagstrøm (2021), s. 61-63.

uttalelsenes overbevisningskraft, og om de gir uttrykk for langvarig og entydig praksis og sedvane.²⁹

Avslutningsvis i oppgavens punkt 6 vil jeg foreta noen avsluttende rettspolitiske refleksjoner, hvor jeg drøfter om dagens teknologiske utvikling taler for at problemstillingen burde tilnærmes på en annen måte. Her vil jeg frigjøre meg noe fra den rettsdogmatiske metoden, uten at jeg vil foreta noen fullstendig rettspolitisk drøftelse – målet er å løfte noen spørsmål jeg mener er relevante for videre rettsutvikling på området.

1.3 Oppgavens oppbygning

I punkt 2 vil det bli redegjort for hvilken *betydning* kravet om aktsom god tro har ved svikaktig fremkalte betalingstransjoner og avtaler om kreditt. Spørsmålet i resten av oppgaven er hvilket *innhold* kravet om aktsom god tro har overfor et finansforetak i disse situasjonene. Punkt 3 oppstiller noen generelle utgangspunkter og relevante momenter i en vurdering av om et finansforetak, som mottar et løfte via digitale disposisjoner fra en forbruker, kan anses å være i aktsom god tro. Det vil deretter i punkt 4 og 5 drøftes konkret hvilket innhold kravet kan ha for henholdsvis betalingstransaksjoner og kredittavtaler. Avslutningsvis i punkt 6 vil jeg oppsummere og kort diskutere mine konklusjoner.

2. Betydningen av aktsomhet hos løftemottaker ved digitale bedragerier

2.1 Digitale bedragerier - eksempler på sosial manipulasjon

For å besvare oppgavens problemstilling, er det nødvendig å beskrive noen typiske hendelsesforløp i saker om sosial manipulasjon. Det nåværende fokuset for myndigheter og hos finansforetak har i stor grad handlet om å sikre at det er rett person som gjør den aktuelle disposisjonen. For å forhindre slik misbruk må forbrukeren derfor ofte identifisere seg ved hjelp av elektroniske identifiseringsmekanismer.³⁰ Elektroniske identifiseringsmekanismer skiller

---

²⁹ HR-2023-268-A avsnitt 40, HR-2022-2356-A avsnitt 40, Rt-2013-1235 avsnitt 48, Hagstrøm (2021) s. 61-63, Skoghøy (2023) s. 51-52 og s. 278.

³⁰ Finansavtaleloven krever i flere tilfeller «sterk kundeautentisering» som i praksis sikres ved hjelp av tofaktoraутentisering, jf. finansavtaleloven § 1-8 (9), jf. § 1-8 (8).

seg fra kun å oppgi personopplysninger og personnummer, ved at det er noe ekstra som bekrefter forbrukerens identitet. Et eksempel på en slik mekanisme er tofaktorautentiseringen BankID, hvor forbrukeren har en kodebrikke eller en app, og et personlig passord.³¹ BankID benyttes også som elektronisk signatur i de tilfellene hvor det kreves at forbrukeren signerer avtalen.³² Tofaktorautentisering er i teorien relativt egnet for å forhindre at andre avgir løfter ikledd forbrukerens digitale identitet. Tofaktorautentiseringen er imidlertid ikke egnet til å synliggjøre at løftet kan ha blitt manipulert frem av en svindler – gjennom sosial manipulasjon.

Et aktuelt eksempel på sosial manipulasjon er såkalt *sikkehetskontosvindel*. Dette er tilfeller der kunden overbevises til å overføre penger til angivelige «trygge kontoer» for å beskytte pengene sine mot dataangrep eller liknende.³³ Saken i FinKN-2024-309 er et eksempel på dette. Svindelofferet ble oppringt fra noen som utga seg for å være fra Kripos med beskjed om at hennes BankID var stjålet, og at hun måtte overføre pengene sine til en trygg konto for å hindre at svindlerne kunne gjøre uttak. Hun overførte da 400 000 kroner til en konto som svindler hadde tilgang til. Finansklagenemnda konkluderte med at svindelofferet ikke hadde avgitt gyldig «samtykke» etter finansavtaleloven § 4-2, og at finansforetaket var ansvarlig for tapet, jf. finansavtaleloven § 4-30 (1).

En annen form for sosial manipulasjon er *kjærlighetssvindel*, hvor offerets kjærlighet og tillitt til svindleren blir utnyttet. Svindelmetoden kjennetegnes ved at svindleren innleder et kjærlighetsforhold med offeret, før offeret blir bedt om å hjelpe til økonomisk,³⁴ for eksempel med opptak av usikret kreditt og overføring av penger til kontoer som svindler disponerer. I disse sakene er det typisk at svindleren, etter å ha etablert tillits- og kjærlighetsforhold, iscenesetter en form for «nødtilstand» hvor han behøver hjelp med finansiering til for eksempel kreftbehandling eller løsepenger. Sistnevnte var tilfellet i den såkalte Tindersvindlersaken³⁵ i LE-2020-65282. Et annet eksempel finner vi i Finansklagenemndas sak i FinKN-2022-1005 hvor svindelofferet hadde kommet i kontakt med en svindler som hevdet å være lege på oppdrag i Jemen. Vedkommende ba om økonomisk hjelp til oppdraget. Svindelofferet gjennomførte

---

³¹ BankID (u.å.) A, BankID (u.å.) B.

³² En elektronisk signatur er «data i elektronisk form, der er vedhæftet eller logisk tilknyttet andre data i elektronisk form, og som anvendes af underskriveren til at skrive under med», jf. Forordning 910/2014 EU artikkel 3 nr. 10, jf. finansavtaleloven § 3-16 (1) a.

³³ Finans Norge (2024).

³⁴ Politiet (u.å.) under «Kjærlighetssvindel».

³⁵ VG (2019).

betalingstransaksjoner i underkant av 200 000 kroner, som blant annet ble finansiert av kredittopptak. Svindlerens bedrag resulterte i både betalingstransaksjoner og kredittavtaler.

Offerets interesse for å investere kan også bli utnyttet, gjennom såkalt *investeringssvindel*. Svindler utgir seg for å levere investeringstjenester eller å være økonomisk rådgiver. Det opprettes falske nettsider, og tilsynelatende legitime produkter og tjenester, der svindelofferet gis lovnader om god avkastning på investeringene. Svindelofrene blir dermed manipulert til å investere i selskap eller tjenester som ikke finnes, og gjennomfører dermed betalingstransaksjoner til kontoer som svindlerne har tilgang til.³⁶ FinKN-2023-609 og FinKN-2023-593 er eksempler på investeringssvindel. Sakene illustrerer at det ved investeringssvindel ikke er uvanlig å foreta flere betalingstransaksjoner over en lengre periode, slik at tapene kan bli betydelig høye.

2.2 Ugyldighetsreglenes relevans for disposisjoner utløst gjennom sosial manipulasjon

Spørsmålet er hvilken relevans avtalelovens svake ugyldighetsregler har for disposisjoner utløst av digitale bedragerier mot forbrukere. I utgangspunktet gjelder ugyldighetsreglene for alle typer løfter, også de som avgis digitalt, da loven kan tolkes i lys av den teknologiske utviklingen,³⁷ jf. prinsippene om avtale- og formfrihet. Som illustrert over, kjennetegnes sosial manipulasjonssvindel av at svindleren fremkaller en villfarelse hos offeret, som på grunn av denne disponerer overfor finansforetaket.

Sosial manipulasjon aktualiserer dermed flere bestemmelser i avtalelovens svake ugyldighetsgrunner i §§ 29-33. Det følger for eksempel av § 30 (1) at «hvis tredjemand har fremkaldt [viljeserklæringen] ved svik, og den anden part kjendte eller burde ha kjendt forholdet, [binder den ikke den som har avgit den]». Avtalelovens ugyldighetsgrunner er utformet tilnærmet likt, men omfatter flere ulike omstendigheter. Lovens § 30 omfatter tilfeller av «svik», mens § 31 berører tilfeller av utnyttelse. Avtaleloven § 29 rammer tilfeller av simpel tvang, og § 33 sies å være en samlebetegnelse som omfatter alle omstendigheter som faller inn under en svak ugyldighetsgrunn.³⁸ Felles for bestemmelsene er at en tredjeperson har påvirket

---

³⁶ Nordea (2023).

³⁷ Giertsen (2021) s. 207.

³⁸ Giertsen (2021) s. 227.

eller forledet løftegiver til å avgi et løfte det ellers ikke ville gitt – og at løftemottaker må ha visst om, eller burde visst om, påvirkningen, for at løftet likevel ikke skal binde. Bestemmelsene omfatter også tilfeller hvor løftegiver blir påvirket eller forledet av *løftemottaker* til å avgi løftet – noe denne oppgaven avgrenser mot.

Det må være klart at sosial manipulasjon rammes av avtaleloven § 30 om svik, som blant annet omfatter «uriktige opplysninger om omstendigheter, som kan antages at ha hat betydning for viljeserklæringen», jf. andre ledd.³⁹ Ved sikkerhetskontosvindel for eksempel, har forbrukeren blitt villedet til å gjennomføre en disposisjon på bakgrunn av informasjon som ikke stemmer. Forbrukeren tror for eksempel at han overfører penger til en trygg konto i sitt navn, mens han i praksis overfører penger til svindlers konto. Ved kjærlighetssvindel har typisk «kjæresten» skapt en fullstendig falsk identitet som offeret tror han er i et romantisk forhold med.

I prinsippet faller de fleste tilfellene av sosial manipulasjon også inn under avtaleloven § 33, da den omfatter enhver «synbar viljesmangel» hos løftegiver, inkludert svik.⁴⁰ Bestemmelsen har en annen utforming enn avtalelovens øvrige ugyldighetsregler. Etter bestemmelsen anses et løfte som ugyldig, dersom det forelå omstendigheter rundt avtaleinngåelse som det «maa antages» at løftemottaker kjente til, og det ville stride mot «redelighet eller god tro» å gjøre erklæringen gjeldende. Det er lagt til grunn at bestemmelsen også kommer til anvendelse på tilfeller som løftemottaker burde visst om.⁴¹ Å gjøre gjeldende et løfte som man vet eller burde vite er fremkalt på grunn av sosial manipulasjon, vil som regel stride mot «redelighet eller god tro», jf. § 33.

Det virker rimelig klart at bedragerier der en forbruker lures til å ta opp et lån eller gjennomføre betalinger, i utgangspunktet faller innenfor den typen omstendigheter som – dersom løftemottaker burde ha kjent om dem – kunne medført ugyldighet etter de svake ugyldighetsreglene. Det vil sjelden være tvil om at en forbruker som har vært utsatt for sosial manipulasjon også har vært utsatt for svik eller disponerer i villfarelse, jf. avtaleloven §§ 30 og 33.

---

³⁹ Det kan trekkes likhetstrekk til straffeloven § 371 om bedrageri.

⁴⁰ Stang (1935) s. 253, Giertsen (2021) s. 233.

⁴¹ Giertsen (2021) s. 230, Woxholth (2003) s. 265.

2.3 Grunnleggende om aktsom god tro som vilkår for avtalerettslig gyldighet ved svake ugyldighetsgrunner

For at de svake ugyldighetsgrunnene skal komme til anvendelse må løftegiver ha blitt påvirket av en tredjeperson til å disponere, for eksempel blitt forledet til å stifte kreditt. Det må være årsakssammenheng mellom tredjepersonens påvirkning av løftegiver og løftegivers løfte, jf. for eksempel ordlyden «fremkaldt» i § 30.⁴² Det er denne påvirkningen løftemottaker må ha «kjendt[...] eller burde ha kjent» til, jf. § 30. Det er tidspunktet for mottakelse av løftet som er avgjørende for god tro-vurderingen, jf. avtaleloven § 39.⁴³ En løftemottaker som kjente eller burde ha kjent til en bedragerisk fremkalling av løftet ved mottakelse, er ikke i aktsom god tro, og viljeserklæringen er da i utgangspunktet ugyldig, jf. avtaleloven §§ 29-33.⁴⁴

At det er tale om et aktsomhetskrav, kommer frem av ugyldighetsreglens ordlyd. Ordlyden «burde» oppstiller et krav om aktsomhet hos løftemottaker, og legger dermed ikke opp til et rent kunnskapskrav.⁴⁵ Kravet om aktsom god tro er i utgangspunktet subjektivt, da det retter seg mot hva løftemottaker visste eller burde visst. Vurderingen tar utgangspunktet i hva en alminnelig person burde forstått.⁴⁶ Det følger av avtalelovens forarbeider at løftemottaker burde kjenne til et forhold når vedkommende «ikke har positiv visshet om forholdet, med dog har en saa sterk mistanke [...] at han efter god forretningsskikk pligter at undersøke saken».⁴⁷ Kravet kan sies å oppstille visse krav til oppmerksomhet og lojalitet rundt avtaleinngåelsen. Til en viss grad kan det også ivareta et prevensjonshensyn⁴⁸ – vissheten om konsekvensen av å ikke bli ansett for å være i god tro, kan bidra til at løftemottakers oppmerksomhet skjerpes. Særlig kan dette forventes av profesjonelle parter som det er rimelig å anta har kjennskap til ugyldighetsreglene.⁴⁹

---

⁴² Giertsen (2021) s. 224.

⁴³ Giertsen (2021) s. 211-212.

⁴⁴ Giertsen (2021) s. 190 og 206-207.

⁴⁵ Se for eksempel avtaleloven § 30. Det samme oppstiller ordlyden «maa antages» i avtalelovens § 33, jf. Rt-1984-28. Se også Giertsen (2021) s. 209.

⁴⁶ Giertsen (2021) s. 210.

⁴⁷ Ot.Prp.Nr.63 (1917) s. 96, Giertsen (2021) s. 210.

⁴⁸ Woxholth (2003) s. 235.

⁴⁹ Falkanger (1999) s. 66-68, Giertsen (2021) s. 209.

Aktsomhetskravet må ses i sammenheng med behovet medkontrahenter har for å kunne stole på løfter. Det er løftemottakers *berettigede* forventning som beskyttes.⁵⁰ Det er dermed en nær sammenheng mellom avtalelovens svake ugyldighetsregler og bindingsspørsmålet. Samlet sett skulle utgangspunktet være at finansforetaks aktsomme gode tro er et vilkår for at en forbruker som er manipulert til å «samtykke» til en betaling eller en avtale om usikret kreditt, er bundet av disposisjonene.

2.4 Samspill med lovfestede ansvarsordninger

2.4.1 Nærmere om betalingstransaksjoner

Et spørsmål er imidlertid om særreguleringen for betalinger og kreditt er til hinder for anvendelse av avtalelovens alminnelige ugyldighetsregler. Avtaleloven gjelder på «formuerettens omraade», og rammer kredittavtaler og betalingstransaksjoner, jf. avtaleloven § 41. Imidlertid viker avtaleloven for særlovgivning,⁵¹ jf. prinsippet *lex specialis*.⁵² Dette reiser spørsmål om hvordan avtalelovens alminnelige regler samvirker med særlovgivning. Finansavtaleloven gjelder avtaler om «finansiell tjeneste, finansoppdrag, betalingsoppgjør og overdragelse av pengekrav», derav kredittavtaler⁵³ og betalingstransaksjoner,⁵⁴ jf. § 1-1 (1), jf. § 1-3 (1). For disse disposisjonene er en rekke ansvarsspørsmål ved misbruk eksplisitt lovregulert, jf. finansavtaleloven §§ 3-20 og 4-30. Det kan derfor stilles spørsmål om avtalelovens ugyldighetsregler kan anvendes på henholdsvis betalingstransaksjoner og avtaler om kreditt.

Spørsmålet fremstår særlig tvilsomt for betalingstransaksjoner. Etter finansavtaleloven § 4-2 (1) er en betalingstransaksjon «godkjent» dersom kunden har gitt «samtykke» til gjennomføringen. Hvis samtykke ikke foreligger, er betalingstransaksjonen «ikke godkjent», jf. § 4-30.⁵⁵ Reglene i finansavtaleloven § 4-30 kommer da til anvendelse. Etter bestemmelsen

---

⁵⁰ Se HR-2017-971-A avsnitt 41 hvor bindingsspørsmålet avgjøres ut fra «om løftemottakeren hadde rimelig grunn til å forstå løftegiveren på en slik måte at han hadde bundet seg». I samme avsnitt ble det også uttalt at det «er de berettigede forventningene som beskyttes».

⁵¹ Hov (2009) s. 46.

⁵² Prinsippet innebærer at spesiell lov går foran generell lov, jf. Andenæs (2009) s. 161.

⁵³ Kredittavtale er definert som «avtale om kreditt i form av betalingsutsettelse, lån, rammekreditt eller annen tilsvarende form for kreditt», jf. finansavtaleloven §§ 1-7 (1).

⁵⁴ Betalingstransaksjon er definert som «handling som iverksettes av betaleren [...] for å innbetale, overføre eller ta ut betalingsmidler, uten hensyn til eventuelle underliggende forpliktelser mellom betaleren og betalingsmottakeren», jf. finansavtaleloven § 1-5 (6).

⁵⁵ Begrepet «'ikke godkjent' sikter [...] til en betalingstransaksjon som ikke har fått betalerens samtykke og dermed autentisert av betaleren», jf. Prop.92 LS (2019-2020) s. 173.

er finansforetak som hovedregel ansvarlig for forbrukerens tap ved «ikke godkjente» betalingstransaksjoner, jf. § 4-30 (1). Forbrukeren kan likevel være økonomisk ansvarlig for deler av eller hele beløpet av en «ikke godkjent» betalingstransaksjon. Finansavtaleloven § 4-30 regulerer et tapsfordelingssystem som trinnvis begrenser kundens økonomiske ansvar basert på om kunden har opptrådt grovt uaktsomt eller forsettlig,⁵⁶ jf. (3) og (4).⁵⁷

Hvorvidt forbrukeren har «samtykket» til betalingstransaksjonen er derfor av stor betydning. Foruten at samtykke skal gis «i den formen og på den måten» som er avtalt, er ordlyden i finansavtaleloven § 4-2 ellers taus om forståelsen av begrepet, jf. § 4-2 (2). «Samtykke»-begrepet er generelt lite regulert.⁵⁸ Det er derfor usikkert hvordan begrepet skal forstås. Spørsmålet er om et «samtykke» etter § 4-2 (1), gitt i en situasjon der forbrukeren har blitt lurt til å avgis samtykket, kan være ugyldig etter avtalelovens svake ugyldighetsregler.

Rent intuitivt skulle ingenting være i veien for å oppfatte et «samtykke» som en viljeserklæring som kan være gjenstand for avtalelovens ugyldighetsregler. Forbrukeren og finansforetaket har en underliggende avtale om konto- og betalingstjenester, og samtykket forbrukeren avgir – for eksempel ved å godkjenne en betaling fra nettbanken med BankID – kan forstås som en handling som har gjensidige løftevirkninger i tråd med det avtalte. Finansforetaket får rett til å belaste forbrukerens konto, og plikt til å overføre midler til betalingsmottakeren.⁵⁹

Aagaard argumenterer på sin side for at finansforetaket heller forvalter et verktøy som muliggjør gjennomføring av en avtale forbrukeren inngår med en betalingsmottaker, og at samtykke derfor ikke er en «rättshandling» i den svenske avtalelovens forstand.⁶⁰ Man kan i alle fall argumentere for at «samtykke» er en såpass særegen og særregulert disposisjon at vurderingen om samtykke burde løses med utgangspunkt i finansavtalelovens ordlyd og system, istedenfor i ugyldighetsreglene. Dette støttes av at finansavtaleloven § 4-2 gjennomfører PSD2 artikkel 64 nr. 1.⁶¹ Det kan fremstå problematisk å anvende nasjonale ugyldighetsregler på et

---

⁵⁶ Ved «grovt uaktsomt» er kunden bare ansvarlig for 12 000 kroner, jf. finansavtaleloven § 4-30 (4). Ved «forsett» er kunden ansvarlig for hele beløpet, jf. (5). Forbrukerens handlinger vurderes blant annet etter hvorvidt forbrukeren har beskyttet «personlig sikkerhetsinformasjon», jf. finansavtaleloven § 4-30, jf. § 4-23 (1).

⁵⁷ De samme ansvarsregler og tapsfordelingssystem gjelder også for misbruk av elektronisk signatur, jf. finansavtaleloven § 3-20.

⁵⁸ Hverken lovens forarbeider eller PSD2 gir særlig veiledning.

⁵⁹ Finansavtaleloven §§ 4-5 og 4-6.

⁶⁰ Aagaard (2024) under «Nationella ogiltighetsreglers tillämpning på betalningsinstruktioner och förhållandet till betaltjänstlagstiftningen».

⁶¹ Direktiv 2015/2366 EU.

«samtykke» avgitt av kunden når medlemsstatene har ulike ugyldighetsregler. Supplering av direktivets system med nasjonal avtalerett kan begrense et effektivt indre marked for betalinger,⁶² og stride mot PSD2s målsetning om fullharmonisering innenfor EU, jf. PSD2 artikkel 107.

På den andre siden har PSD2 ingen konkrete regler som berører hverken det nærmere innholdet av «samtykke»-begrepet, eller ugyldighet. PSD2 er et direktiv, og det er i utgangspunktet opp til medlemsstatene hvordan en EØS-konform rettstilstand innføres.⁶³ Videre kan uttalelser i nye lovarbeider i EU tyde på at en viss nasjonal variasjon ved grensedragningen mellom godkjente og ikke godkjente betalingstransaksjoner ikke anses å undergrave harmoniseringsformålet.⁶⁴ I punkt 79a i Europaparlamentets posisjon om ny regulering av betalingstransaksjoner bemerkes det at i vurderingen av om forbrukeren har samtykket til en betalingstransaksjon, burde samtykket «express the intention of the payer on the basis of full knowledge of relevant facts including the amount, recipient and purpose of the transaction». Videre blir det henvist til «national law», en henvisning som er noe uklar. Dette *kan* forstås slik at EU forutsetter at det er mulig å anvende nasjonale ugyldighetsregler i tilfeller hvor forbrukeren var villedet ved gjennomføringen av betalingstransaksjonen. Selv om uttalelsene ikke er knyttet direkte til gjeldende rett, tyder de i alle fall på at Europaparlamentet ikke anser en variasjon i vurderingen av samtykke gitt under villedelse av tredjemann for å stride mot en effektiv gjennomføring av den felleseuropeiske betalingslovgivningen.

Rettspraksis på området kan sies å være under utvikling. I sak FinKN-2023-609 fikk et offer for investeringssvindler medhold av Finansklagenemnda, som mente svindelofferet ikke hadde avgitt gyldig samtykke. Banken aksepterte ikke utfallet, og saken ble bragt inn for tingretten. Der anførte forbrukeren blant annet at betalingstransaksjonene var ugyldige, begrunnet i svakheter i bankens kontrollsystemer.⁶⁵ Det foreligger ikke dom i saken. I Sverige skal Stockholm tingsrätt våren 2024 behandle en sak hvor svake ugyldighetsgrunner er påberopt i forbindelse med betalingstransaksjoner.⁶⁶ I saken ble en forbruker lurt til å gjennomføre betalingstransaksjoner på betalingstjenesten Swish. Konsumentverket anfører på vegne av

---

⁶² Aagaard (2024) under «Nationella ogiltighetsreglers tillämpning på betalningsinstruktioner och förhållandet till betaltjänstlagstiftningen».

⁶³ Direktiver er «bindende for medlemsstatene 'med hensyn til sin målsetting', men overlater til nasjonale myndigheter å bestemme form og midler for gjennomføringen», jf. Sejersted (2011) s. 51.

⁶⁴ European Parliament (2024).

⁶⁵ Innsyn fra svindelofferets advokat.

⁶⁶ Saksnummer: T 18737-23. Innsyn fra Stockholms tingsrätt.

forbrukeren at forbrukernes bank *burde* forstått at forbrukeren ble lurt, og at samtykket derfor var ugyldig etter § 30 avtalslagen. Anførselen begrunnes i forekomsten av Swish-bedragerier og kundens etablerte handlingsmønster.⁶⁷ Sakene viser at noen aktører oppfatter ugyldighetsreglene som relevante. Det finnes likevel, meg bekjent, ingen eksempler på at ugyldighetsreglene faktisk har blitt anvendt av en domstol i Skandinavia.

I nyere praksis fra Finansklagenemnda legges en viss vekt på villfarelsen forbrukeren hadde ved avgivelse av samtykket,⁶⁸ jf. for eksempel FinKN-2023-609 og FinKN-2023-593. Blant annet ble offeret i FinKN-2024-309, som gjaldt sikkerhetskontosvindel, ikke ansett å ha avgitt et samtykke fordi kunden ikke forsto at det dreide seg om en betaling i ordets egentlige forstand. Nemnda har imidlertid ikke forankret tolkningen i ugyldighetsreglene, men har isteden konkludert med at det ikke foreligger et samtykke i det hele tatt. Utgangspunktet er imidlertid at Finansklagenemnda fortsatt oppfatter tilfeller av kjærlighetssvindel og investeringssvindel som tilfeller der det foreligger et samtykke.⁶⁹ For disse tilfellene er derfor kunden eventuelt avhengig av å vinne frem med en påstand om ugyldighet på grunn av forhold på foretakets side. Det er også uklart om nemdas tolkning av «samtykke» vil bli lagt til grunn også i sikkerhetskontosvindelene, slik at det også her kan bli avgjørende om ugyldighetsreglene kommer til anvendelse.

Spørsmålet om et «samtykke» etter finansavtaleloven § 4-2 er gjenstand for avtalelovens svake ugyldighetsgrunner fremstår relativt tvilsomt. Jeg mener imidlertid at det er gode grunner for å forstå forbrukerens «samtykke» som en vanlig viljeserklæring, som kan kjennes ugyldig etter avtalelovens ugyldighetsregler. En fordel med en slik tolkning, er at begge parter tas i betraktning og at finansforetakene ikke får insentiv til å lukke øynene for mulige svindelsituasjoner. Hensynet til lovens og direktivets system kan være argumenter i motsatt retning, men jeg har ikke funnet klare nok holdepunkter for at bruk av ugyldighetsregler kan være systemstridig.⁷⁰

---

⁶⁷ Innsyn fra Konsumentverket.

⁶⁸ Kjørven (2024) s. 66.

⁶⁹ FinKN-2024-309.

⁷⁰ Det kan kanskje anføres at finansforetakets mulige uaktsomhet uansett hensyntas ved et selvstendig erstatningskrav i de tilfeller hvor samtykket anses som gyldig, jf. Kjørven (2024) s. 64-65 og 91. Det er imidlertid ikke lett å se hvorfor et slikt erstatningskrav skulle være noe mindre problematisk for finansavtalelovens og PSD2s system, da dette uansett kan lede til at finansforetaket blir ansvarlig for tapet ved en «godkjent» betalingstransaksjon. EU-domstolen har gitt uttrykk for at nasjonale erstatningsregler ikke kan anvendes parallelt med forbrukerens krav etter PSD2 ved ikke godkjente betalingstransaksjoner, men det antas at PSD2 ikke utelukker anvendelse av nasjonale erstatningsrettslige regler for godkjente betalingstransaksjoner, jf. Sag C-337/20, Sag C-351/21 og Kjørven (2024) s. 90-91.

Det legges derfor til grunn for videre drøftelse at en betalingstransaksjon kan kjennes ugyldig etter for eksempel avtaleloven § 30, i tilfeller hvor forbrukeren ble manipulert til å disponere og finansforetaket visste eller burde visst om manipulasjonen. Likevel må de særegenheter som ligger i betalingstilfellene, for eksempel at finansforetaket i utgangspunktet har plikt til å utføre betalingen, hensyntas i aktsomhetsvurderingen, jf. oppgavens punkt 4.

2.4.2 Nærmere om avtaler om usikret kreditt

For usikrede kredittavtaler er det i utgangspunktet mindre tvil om at alminnelige avtalerettslige regler som utgangspunkt gjelder for avtaleinngåelse. Finansavtaleloven § 3-9 (1) oppstiller riktignok formkrav for «avtale om finansiell tjeneste». Utgangspunktet er at avtalen bare binder forbrukeren dersom den er inngått «skriftlig» med en «betryggende autentiseringsmetode», og «blir signert», jf. finansavtaleloven § 3-9 (2) og (3).⁷¹ Dette gjelder med mindre forbrukeren ikke «ønsker å påberope seg manglende avtalebinding» eller finansforetaket kan bevise at forbrukeren likevel har samtykket til binding, jf. finansavtaleloven § 3-9 (3).⁷² Formkravene er i stor grad ment å beskytte forbrukere og ivareta bevissikring.⁷³ Foruten formkravene henviser forarbeidene til alminnelige avtalerettslige regler.⁷⁴ Det er ingen automatikk at selv om formkravene er oppfylt, er avtalen gyldig. Utgangspunktet er da at alminnelige avtalerettslige ugyldighetsregler er relevante.

Heller ikke de særskilte reglene for misbruk av elektronisk signatur i finansavtaleloven § 3-20 synes å være til hinder for anvendelse av ugyldighetsgrunnene. Etter bestemmelsen kan finansforetak gjøre gjeldende erstatningsansvar «i samsvar med ellers gjeldende rettsregler» for «misbruk av elektroniske signaturfremstillingsdata», jf. (1). «[M]isbruk» er definert som «tap, tyveri eller uberettiget tilegnelse av elektroniske signaturfremstillingsdata», jf. § 3-16 (1). Bestemmelsens ordlyd og forarbeidsuttalelser synes å forutsette at «misbruk» er likestilt med identitetstyveri.⁷⁵ Departementet uttaler i forarbeidene at ved identitetstyverier foreligger «dokumentfalsk eller forfalskning», og at avtalen derfor ikke er «bindene for den som er utsatt for identitetstyveriet».⁷⁶ Videre uttaler departementet at det da blir aktuelt å vurdere

---

⁷¹ Finansavtaleloven § 3-10 gjør unntak fra kravet om signering i visse tilfeller.

⁷² Prop.92 LS (2019-2020) s. 156.

⁷³ Prop.92 LS (2019-2020) s. 153-155.

⁷⁴ Prop.92 LS (2019-2020) s. 153 og 156.

⁷⁵ Prop.92 LS (2019-2020) punkt 18.2.

⁷⁶ Prop.92 LS (2019-2020) s. 183.

erstatning.⁷⁷ Bestemmelsen synes derfor å detaljregulere erstatning for negativ kontraktsinteresse når den sterke ugyldighetsgrunnen faktisk foreligger, og berører derfor ikke selve spørsmålet om binding.

Finansavtaleloven § 3-20 kommer derfor tilsynelatende ikke til anvendelse dersom kunden har blitt manipulert av en tredjeperson til å inngå en avtale med finansforetaket. Hvorvidt det foreligger en kredittavtale, beror da i utgangspunktet på alminnelige avtalerettslige regler. Det innebærer at forbrukeren må kunne påberope seg avtalerettens ugyldighetsregler, og at det kan være avgjørende om finansforetaket var i aktsom god tro eller ikke om tredjemanns svik mot forbrukeren.

2.5 Konklusjon

Tilfeller av sosial manipulasjon aktualiserer avtalelovens svake ugyldighetsregler, for eksempel svik. Kravet om aktsom god tro har betydning for om en forbruker som har blitt manipulert til å disponere, anses bundet eller ubundet av disposisjonen. Drøftelsen over viser at kravet også har betydning for digitale disposisjoner utløst av sosial manipulasjon. Særlig klart må dette være for kredittavtaler. Konklusjonen er imidlertid usikker for betalingstransaksjoner, da dette i stor grad beror på hvordan «samtykke»-begrepet forstås, noe som i dag er uklart. Jeg mener imidlertid at det er gode grunner for å forstå «samtykke» som en viljeserklæring som kan bli ugyldig på grunnlag av finansforetakets uaktsomhet. Kravet kan potensielt ha stor betydning for om en forbruker som er manipulert til å avgi et løfte, er bundet av en betalingstransaksjon eller avtale om usikret kreditt.

3. Innholdet i kravet om aktsom god tro for et finansforetak som mottar manipulerte løfter fra forbrukere – felles utgangspunkter

3.1 Innledning

Det overordnede spørsmålet i resten av oppgaven er hva som skal til for at et finansforetak anses uaktsom i en vurdering av aktsom god tro etter svake ugyldighetsregler ved betalinger og kredittavtaler. I punkt 3 er målet å oppstille noen grunnleggende retningslinjer for vurderingen.

---

⁷⁷ Prop.92 LS (2019-2020) s. 183.

Hvilke momenter er relevante i vurderingen om et finansforetak er i aktsom god tro etter avtalelovens svake ugyldighetsregler, for eksempel § 30? De nærmere kravene for henholdsvis betalinger og usikrede kredittavtaler vil bli behandlet hver for seg i punkt 4 og 5.

3.2 Menneskelig vs. anonym og kumulativ uaktsomhet

3.2.1 Innledende bemerkninger

Hos finansforetak er behandlingen av betalingstransaksjoner og kredittavtaler i stor grad automatisert – det legges til grunn at datasystemene i utgangspunktet behandler disposisjonen automatisk, og eventuelt markerer disposisjonen om menneskelig behandling er nødvendig. For eksempel foretar datasystemene overvåkning av betalingstransaksjoner, og behandlinger av lånesøknader og kredittvurderinger, hvor markering ofte krever manuell oppfølging.⁷⁸ Det er derfor et samspill mellom hvordan datasystemene innrettes og hvilke rutiner foretakene har for manuell oppfølging.

Noe av utfordringen for en forbruker som ønsker å påberope seg svake ugyldighetsgrunner, kan være at det er krevende å vite nøyaktig hvilke fysiske personer som eventuelt har opptrådt på en uaktsom måte. Dersom det kan påvises en konkret uaktsomhet hos en ansatt som er i kontakt med kunden, tilskrives dette finansforetaket som arbeidsgiveransvar, jf. skadeserstatningsloven § 2-1. Det kan heller ikke være tvil om at dette også vil kunne medføre at finansforetaket er i uaktsom god tro etter de svake ugyldighetsreglene.⁷⁹ Den store grad av automatisering og digitalisering reiser imidlertid spørsmål om i hvilket omfang eventuelle svakheter eller kritikkverdige aspekter ved datasystemer, rutiner for manuell behandling og liknende, kan tilskrives finansforetakene som uaktsomhet - og i hvilke tilfeller dette skal ha betydning. Et grunnleggende spørsmål er om finansforetaket kan anses å ikke ha vært i aktsom god tro selv om det ikke kan påvises at noen enkeltansatte burde forstått at disposisjonen var fremkalt ved bedrageri.

---

⁷⁸ For betalingstransaksjoner se for eksempel LB-2022-74994 (Direktørbedrageri) hvor bankens ansatte gjennomførte manuell oppfølging av betalingstransaksjoner. For kredittavtaler se Poppe (2017) s. 29-30.

⁷⁹ Falkanger (1999) s. 440-445.

3.2.2 Anonym og kumulativ uaktsomhet i erstatningsretten

Innen erstatningsretten er det vel etablert at uaktsomhet kan følge av såkalte anonyme og kumulative forhold. Dette følger av skadeserstatningsloven § 2-1, hvor arbeidsgiver kan være ansvarlig for de «krav skadelidte med rimelighet kan stille til virksomheten eller tjenesten». Av forarbeidene fremgår det at det er tale om anonyme feil i tilfeller hvor det ikke kan påvises hvem det er som har begått feilen, og at kumulative feil foreligger når det er begått flere feil som samlet sett anses uaktsomt.⁸⁰ Erstatningsansvar for skader voldt av anonyme og kumulative forhold viser at det ikke er nødvendig å knytte uaktsomhet til en konkret persons bevissthet.

Culpavurderingen ved «anonyme og kumulative forhold» får til en viss grad et «objektivt preg», ettersom vurderingen knytter seg til «en enkeltperson som ikke er individualisert», jf. Rt-1988-1356.⁸¹ Dette gjelder særlig tilfeller hvor det er tale om manglende sikkerhets- og kontrolltiltak, svikt i rutiner eller teknisk svikt.⁸² I juridisk teori diskuteres det hvorvidt dette faller inn under et objektivt erstatningsansvar.⁸³ Uavhengig av om ansvaret baserer seg på skyld hos en uidentifisert arbeidstaker eller på objektivt ansvar, er konsekvensen at virksomheten er erstatningsansvarlig for svakheter eller kritikkverdige aspekter hos virksomheten. Det avgjørende synes å være hvem av avtalepartene som er nærmest til å bære risikoen.⁸⁴

Vurderingens objektive preg tilsier at svakheter i datasystemer eller i foretakets rutiner også omfattes av virksomhetens eventuelle erstatningsansvar. Et datasystem er innrettet som følge av beslutninger foretatt av ansatte – én eller flere ansattes uaktsomhet kan dermed resultere i svakheter hos datasystemet. Slike svakheter i rutiner og systemer kan påvirke tapsfordelingen i erstatningsspørsmålet. Det følger for eksempel av reglene om misbruk av elektronisk signatur ved avtaleinngåelse i finansavtaleloven § 3-20 (5) at finansforetakene er ansvarlige for tap som skyldes «forhold på deres side». Dette inkluderer kontrolltiltak, jf. HR-2020-2021-A.⁸⁵ Saken gjaldt tredjepersons misbruk av BankID ved utgivelse av usikret kreditt, hvor foretaket ikke hadde tatt tilstrekkelige kontroller ved utgivelsen.⁸⁶ Som begrunnelse viste Høyesterett til

---

⁸⁰ Ot.prp.nr.48 (1965-1966) s. 78-79.

⁸¹ Saken gjaldt selskapsansvar etter foretaksloven på grunn av «anonyme feil».

⁸² Nygaard (2000) s. 243-244 og 271.

⁸³ Hagstrøm (2015) s. 196-205, Lødrup (2011) s. 304-306, Nygaard (2000) s. 272-274.

⁸⁴ Lødrup (2011) s. 307, Nygaard (2000) s. 274-275.

⁸⁵ HR-2020-2021-A avsnitt 104.

⁸⁶ Saken omhandler erstatningsansvar etter identitetstyverier. Svindlerne benyttet svindelofferets kodebrikke til å ta opp lån i vedkommendes navn. Spørsmålet var om svindelofferet var uaktsom i oppbevaring av kodebrikken. Høyesterett konkluderte bekreftende, men konkluderte med at finansforetaket var ansvarlig for hele beløpet, da foretaket ikke hadde forsvarlige rutiner ved utgivelse av lånet.

finansavtaleloven av 2020 (som da ikke hadde trådt i kraft) sine forarbeider som påpeker finansforetakets mulighet til å foreta nødvendige kontrolltiltak og deres kontroll over rutiner og sikkerhetsmekanismer.⁸⁷

3.2.3 Anonym og kumulativ uaktsomhet ved god tro-vurderingen

Spørsmålet er om tilnærmingen om anonym og kumulativ uaktsomhet kan legges til grunn for vurderingen av aktsom god tro i avtaleretten, slik som i erstatningsretten. Rent intuitivt ser jeg ingen grunn til at vurderingen skal bli grunnleggende annerledes. I aktsom god tro-vurderingen i avtaleretten er spørsmålet om løftemottaker kjente eller *burde* kjent til en relevant omstendighet. Vurderingen knytter seg til kunnskap vedkommende *burde* ha. For culpavurderingen er spørsmålet om partene *burde* handlet annerledes. Vurderingen baserer seg i stor grad på kunnskap som de involverte hadde eller *burde* ha hatt.⁸⁸ Vurderingene er dermed svært like. På bakgrunn av likhetstrekkene skriver Hov at i god tro-vurderingen «må en antagelig langt på vei bygge på de samme prinsipper som ved aktsomhetsvurderingen i erstatningsretten».⁸⁹ Dette innebærer i så fall at også anonym og kumulativ uaktsomhet som medfører at en løftemottaker ikke forstår at løftegivers utsagn er fremkalt ved svik, kan medføre ugyldighet. Falkanger har mer konkret uttalt at de erstatningsrettslige prinsippene om anonym og kumulativ uaktsomhet er egnet til analogisk anvendelse på spørsmål om god tro.^{90 91} Som begrunnelse uttrykker Falkanger at problemstillingene er sammenfallende og at det ikke finnes noen reelle grunner som taler imot.⁹²

I rettspraksis om aktsom god tro i avtaleretten finner Høyesterett sjelden grunn til å klargjøre akkurat *hvem* hos den juridiske personen som burde hatt nødvendig kunnskap.⁹³ Førstvoterende i Rt-2002-696 uttaler at det «vil være en fiksjon å tillegge et selskap som sådant kunnskap», men at konstruksjonen er «hensiktsmessig».⁹⁴ Nyere rettspraksis trekker i samme retning. I HR-2023-74-U var spørsmålet om det var inngått bindende avtale mellom to selskap, ettersom

---

⁸⁷ HR-2020-2021-A avsnitt 104, Prop.92 LS 2019-2020 s. 184.

⁸⁸ Hagstrøm (2015) s. 70-71.

⁸⁹ Hov (1993) s. 225.

⁹⁰ Falkanger (1999) s. 394-395.

⁹¹ Falkanger kaller dette for anonym ond tro som defineres som «en eller annen av aktørene (som faller innenfor kretsen av de personene det må foretas identifikasjon med), har hatt kunnskap om indikerende omstendigheter, men at det er uklart hvem av dem det er.», jf. Falkanger (1999) s. 394.

⁹² Falkanger (1999) s. 395.

⁹³ Falkanger (1999) s. 394.

⁹⁴ Rt-2002-696 s. 702. Saken gjaldt erstatningsspørsmål etter et selskaps kjøp av eiendom.

daglig leder i et av selskapene manglet myndighet til å inngå avtale på selskapets vegne. Ankeutvalget uttalte at bindingsspørsmålet berodde på om det andre selskapet «forsto eller burde forstått at daglig leders myndighet ble overskredet».⁹⁵ Et lignende spørsmål var oppe i HR-2016-476-A hvor det avgjørende for bindingsspørsmålet var om «banken har vært i aktsom god tro».⁹⁶

Etter min vurdering taler også gjeldende skandinavisk rettspraksis om misbruk av digital avtaleinngåelse i retning av at uaktsom god tro kan utledes direkte fra svakheter ved systemene. I Norge har ansvaret ved identitetstyverier bygget på erstatningsrett, mens det i Sverige og Danmark har bygget på avtalerettslig grunnlag.⁹⁷ Høyesterett i alle tre land har hatt en oppfatning om at forsvarlig innretning av tekniske systemer, i lys av risikoen for misbruk, er en forutsetning for å kunne holde kunden ansvarlig for det økonomiske tapet.⁹⁸ I HR-2020-2021-A uttalte Høyesterett at «[b]anken bevisst [hadde] valgt en handlemåte som innebar en klar risiko for tap».⁹⁹ Kunden ble derfor ikke erstatningsansvarlig for foretakets negative kontraktsinteresse. Samme perspektiv burde legges til grunn ved spørsmål om aktsom god tro, da det både i avtaleretten og i erstatningsretten søkes å beskytte forventningen til løftemottaker. I Sverige og Danmark trekkes liknende vurderinger inn i spørsmålet om tillitsfullmakt kan foreligge ved lån tatt opp i andres navn, hvor det eksplisitt er tale om et krav om aktsom god tro.¹⁰⁰

Juridisk litteratur som har omtalt problemstillingen virker å se det på liknende måte. Ifølge Udsen bør god tro-vurderingen i digitale avtaleforhold knyttes til hvorvidt virksomheten kunne og burde innrettet datasystemene annerledes. Udsen kaller dette for systemisk ond tro, og gir uttrykk for at vurderingen blant annet må legge vekt på systemets størrelse og posisjon, transaksjonens omfang og karakter, og systemets kjennskap til tidligere misbruksmønstre.¹⁰¹ Også Giertsen og Torvund gir uttrykk for at kontrolltiltak som er utdaterte og uforsvarlige, kan ha betydning for ugyldighetsreglene.¹⁰²

---

⁹⁵ HR-2023-74-U avsnitt 20.

⁹⁶ HR-2016-476-A avsnitt 83.

⁹⁷ HR-2020-2021-A, NJA-2021-1017, U.2019.1197 HK, U.2021.2320 H, U.2022.424 HK.

⁹⁸ HR-2020-2021-A, NJA-2021-1017, U.2019.1197 HK, U.2021.2320 H, U.2022.424 HK.

⁹⁹ HR-2020-2021-A avsnitt 104.

¹⁰⁰ NJA-2021-1017, U.2019.1197 HK, U.2021.2320 H, U.2022.424 HK.

¹⁰¹ Udsen (2023) under «5 Afsluttende bemerkninger».

¹⁰² Giertsen (2021) s. 207 og 210, Torvund (2022) s. 89.

Reelle hensyn taler også for å tilskrive svakheter i rutiner og systemer til finansforetakene. Foretakene er i stor grad oppdaterte på svindelmetoder, og kan som nevnt i forarbeidene til finansavtaleloven, langt på vei innrette systemene på en slik måte at svindelmethodene oppdages overfor den enkelte forbruker.¹⁰³ Mangelfull innretning og utdaterte systemer kan dermed følge av uaktsomme beslutninger eller unnlater fra ansatte som handler på vegne av finansforetakene.

Samlet er det gode grunner for å tilskrive svakheter i datasystemer og uforsvarlige rutiner av manuell oppfølging til finansforetakene, selv om uaktsomheten ikke kan knyttes til en konkret ansatt. Slike mangler omfattes dermed av finansforetakenes aktsomme gode tro – og kan derfor være gjenstand for aktsom god tro-vurderingen etter eksempelvis avtaleloven § 30.

At kritikkverdige systemer tilskrives finansforetakene som uaktsomhet i vurderingen av god tro, må også gjelde dersom feilen ligger hos en tredjepart som bistår foretaket. Finansforetak bruker for eksempel BankID til autentisering og signering, og kredittvurderingsselskaper til kredittvurderinger. At foretaket identifiseres med slike tredjeparter er i samsvar med det alminnelige kontraktsmedhjelperansvaret,¹⁰⁴ og understrekes av finansforetakslovens § 13-4 (3) om at utkontraktering er uten betydning for finansforetakenes plikter overfor kundene.

3.3 Allmenne utgangspunkter for uaktsomhetsvurderingen

Målet i dette punktet er å oppstille noen generelle retningslinjer for vurderingen av finansforetaks aktsomme gode tro etter avtalelovens svake ugyldighetsgrunner. En grunnleggende forutsetning for god tro-vurderingen er at svakhetene eller de kritikkverdige aspektene ved foretaket må kunne danne grunnlag for at finansforetaket «burde» kjent til påvirkningen av tredjemann, jf. eksempelvis § 30. Dersom svakheten tenkes borte, må det kunne legges til grunn at finansforetaket fikk eller kunne fått kunnskap, eller mistanke, om at forbrukeren var manipulert til å avgi løftet. Det nærmere spørsmålet er hvordan en slik uaktsomhet kan bedømmes i en bedragerisituasjon - hvilke momenter bør vektlegges, og hvor streng skal vurderingen være?

---

¹⁰³ Prop.92 LS (2019-2020) s. 184. Uttalelsene gis med fokus på identitetstyveri, men burde langt på vei kunne videreføres for andre typer bedragerier.

¹⁰⁴ Rt-1986-1386 s. 1393, Prop.92 LS (2019-2020) s. 250-252.

Det er flere grunner til å stille relativt strenge krav til sikkerheten i finansforetakenes systemer. Et velkjent trekk i en aktsomhetsvurdering, er at det stilles større krav til aktsomhet, jo større den potensielle skadens omfang er.¹⁰⁵ I finanssektoren håndteres store økonomiske verdier, og forbrukere kan gjennom betalingstransaksjoner og kredittopptak tape store økonomiske summer. I HR-2020-2021-A vektla Høyesterett at foretaket hadde inngått en avtale med «meget store pengebeløp» for en forbruker.¹⁰⁶ Uttalelsen var et argument for at finansforetaket måtte ha visse sikkerhetsrutiner på plass før forbrukeren kunne holdes ansvarlig for negativ kontraktsinteresse etter å ha vært uaktsom i oppbevaringen av sin BankID-brikke. Synspunktet må sies å ha betydelig interesse også i en god tro-vurdering etter avtalerettslige regler.

Et annet argument er at finansforetak som *profesjonelle aktører* forventes å ha tiltak som forhindrer at kundene utsettes for tap. Avtaleloven §§ 33 og 36, finansavtaleloven § 3-1 (1) og finansforetaksloven § 13-5 (4) oppstiller krav til redelig opptreden som samsvarer med god forretningsskikk og krav om faglig forsvarlighet. Hva dette er utfylles blant annet av «lov- og forskriftsbestemmelser, rettspraksis, reelle hensyn og handelskutyme og annen bransjepraksis».¹⁰⁷ I erstatningsretten utgjør dette profesjonsansvaret, som i norsk rett forstås strengt.¹⁰⁸

Også lojalitets- og tillitshensyn kan tale for at finansforetakene pålegges å etterstrebe å redusere risikoen ved bedragerier. Etter finansavtaleloven § 3-1 (1) skal finansforetak ivareta «kundens interesser». Som departementet uttrykker i finansforetakslovens forarbeider er det viktig for kundene at «regelverket i tilstrekkelig grad regulerer og beskytter deres rettigheter og stilling», og for finansforetakene er det viktig «at de har kundenes tillit og tillit i markedet generelt».¹⁰⁹ Også Høyesterett uttalte i HR-2022-2468-A at «bedragerier er skadelig for tilliten til digitale banktjenester og til digitale tjenester mer generelt».¹¹⁰ Uttalelsen retter seg direkte mot identitetstyverier og misbruk av BankID, men synspunktet om tillit står seg likevel også for andre typer forbrukerrettede bedragerier. Forbrukerne må kunne forvente at finansforetakenes

---

¹⁰⁵ Lødrup (2011) s. 144.

¹⁰⁶ HR-2020-2021-A avsnitt 106.

¹⁰⁷ Prop.92 LS (2019–2020) s. 83.

¹⁰⁸ Rt-2000-679.

¹⁰⁹ Prop.125 L (2013-2014) s. 112-113.

¹¹⁰ HR-2022-2468-A avsnitt 20. Saken gjelder straffutmåling ved bedrageri hvor de domfelte hadde utført flere identitetstyverier og misbrukt de fornærmedes BankID. I straffutmålingen la Høyesterett vekt på at bedrageriene rammet både de fornærmede og betalingsinstitusjonene, samt samfunnets interesser i å ha pålitelige betalingssystemer, jf. avsnitt 19, 23 og 26.

datasystemer og kontrolltiltak oppdateres i tråd med den teknologiske utviklingen og utviklingen av nye svindelmetoder, særlig i lys av finansforetakenes kunnskap om risikoen.¹¹¹

På den annen side må tiltakene som forbrukeren mener kunne stanset disposisjonen fra å få rettsvirkninger, fremstå gjennomførbare og innenfor «rimelighetens grenser», jf. Rt-2000-1991.¹¹² Det er ikke rimelig å forvente at ethvert forsøk på svindel avdekkes av finansforetakenes datasystemer. Innretningen av datasystemene må være praktisk, og det er også lett å seg for seg at manuell oppfølging av datasystemer kan være tid- og ressurskrevende. Foretakets aktsomhet må derfor ses i lys av antall disposisjoner som mottas, finansforetakets eventuelle plikt til å gjennomføre disposisjonen, tid til rådighet, finansforetakets ressurser, informasjon finansforetaket hadde, og hvilken informasjon ytterligere undersøkelse eller manuell oppfølging ville gitt. Jo flere omstendigheter finansforetaket må undersøke, jo mer informasjon må foretaket samle inn, vurdere og lagre. I tillegg til å være tid- og ressurskrevende, kan det tenkes at lagring av enkelte opplysninger kan stride mot personvernregler – noe aktsomhetsnormen ikke kan pålegge. Dessuten er det av betydning at finansforetakene skal kunne ha tillit til at disposisjonene forbrukerne foretar er rettmessige,¹¹³ og at forbrukerne har noe ansvar for egen risiko. Med andre ord må terskelen vurderes nærmere i lys av den enkelte disposisjonen det er tale om.

Hva som mer konkret kan kreves av et finansforetak ved en gitt disposisjon, må kunne belyses med *skrevne handlingsnormer*. På erstatningsrettens område danner slike handlingsnormer ofte utgangspunktet for uaktsomhetsvurderingen.¹¹⁴ En handlingsnorm setter en standard for hvordan man burde handle i en gitt situasjon, og følger ofte av lovverk og bransjepraksis. I erstatningsretten varierer tyngden av handlingsnormer etter hvilket formål den aktuelle regelen har; dersom formålet med regelen beskytter skaden som har inntrådt, kan det tale for uaktsomhet. Dersom skaden ikke omfattes av formålet, kan det tale for at handlingsnormen ikke har like stor betydning i uaktsomhetsvurderingen.¹¹⁵ Selv om forholdet isolert sett ikke forsøkes å beskyttes gjennom den aktuelle normen, kan det likevel ha betydning om samme interesse blir beskyttet av normen, eller om skadelidte tilhører den krets normen er ment å verne.¹¹⁶

---

¹¹¹ Giertsen (2021) s. 207.

¹¹² I saken vurderte Høyesterett hvorvidt et alpinanlegg hadde tilstrekkelige sikringstiltak etter en jente ble skadet under skikjøring.

¹¹³ Avtaleretten søker å beskytte løftemottakers berettigede forventning, jf. HR-2017-971-A avsnitt 41.

¹¹⁴ Lødrup (2011) s. 136.

¹¹⁵ Lødrup (2011) s. 137-138.

¹¹⁶ Lødrup (2011) s. 138.

Handlingsnormenes betydning for culpavurderingen aktualiserer spørsmålet om tilsvarende betraktninger kan ha betydning på avtalerettens område. Vurderingen av aktsomhet etter de svake ugyldighetsgrunnene knytter seg til kunnskap som løftegiver har eller burde ha ved avtaleinngåelse. Etterlevelse av handlingsnormer må derfor kunne gi løftemottakeren relevant informasjon. Informasjonen må være egnet til å avgjøre om løftemottaker skal inngå avtale eller ikke, eller å gi løftemottaker en oppfordring om å foreta undersøkelser omkring avtaleinngåelsen.

For finansforetak kan etterlevelse av regelverk eller andre handlingsnormer gi relevant informasjon. Noen av handlingsnormene pålegger finansforetak å innhente informasjon, for eksempel om kunden eller om betalingstransaksjonen. En annen del av regelverket knytter seg til finansforetakenes kontrollmuligheter og risikoforebygging, hvor overtredelse kan medføre mangelfulle kontrolltiltak. Betydningen av handlingsnormen beror imidlertid på hvor konkrete regler som kan utledes av normen, og hva den er *ment* og *egnet* til å beskytte.

3.4 Konklusjon

Et finansforetak kan i en situasjon hvor forbrukeren lures av en tredjeperson til å disponere, havne ut av aktsom god tro både ved feil hos konkrete enkeltpersoner, og ved mangelfulle rutiner og systemer. På grunn av den delautomatiserte digitale avtaleinngåelsen, vil imidlertid vurderingen knyttes til hvordan datasystemene er innrettet – og eventuelt manglende manuell oppfølging av disposisjoner som markeres i systemene. Totalt sett taler det meste for å kunne forvente forsvarlige systemer og kontrolltiltak, og at et eventuelt fravær kan tilskrives finansforetakene som uaktsomhet i en vurdering etter for eksempel avtaleloven §§ 30 eller 33. Aktsomhetsvurderingen må imidlertid foretas med utgangspunkt i den aktuelle avtalesituasjonen og handlingsnormen som eventuelt gjør seg gjeldende.

4. Nærmere om aktsom god tro ved betalingstransaksjoner

4.1 Risikobildet ved betalingstransaksjoner

Spørsmålet er når et «samtykke» etter finansavtaleloven § 4-2, fremkalt ved bedrageri fra en tredjeperson, kan anses ugyldig etter avtalelovens svake ugyldighetsgrunner. Vi kan for eksempel se for oss at svindleren lurer forbrukeren til å overføre penger til en falsk

investeringsplattform. I utgangspunktet har forbrukeren avgitt samtykke, og finansforetaket kan belaste midlene. I hvilke tilfeller kan forbrukeren gjøre gjeldende at betalingstransaksjonen er ugyldig etter ugyldighetsreglene om svik, jf. avtaleloven §§ 30 og 33?

Høyesterett har i et *obiter dictum* i HR-2020-2021-A uttalt at når BankID benyttes til gjennomføring av betalingstransaksjoner, kan det ikke kreves at finansforetakene «skal foreta ytterligere sikkerhets- eller kontrolltiltak utover å konstatere at BankID er brukt på riktig måte».¹¹⁷ Uttalelsen må imidlertid tolkes i lys av Høyesteretts etterfølgende uttalelser i samme dom, hvor Høyesterett nettopp krever tilstrekkelige kontrolltiltak utover identifikasjon ved utgivelse av lån.¹¹⁸ Dessuten vil Høyesteretts synspunkt ikke være i tråd med den rettslige reguleringen som blant annet pålegger finansforetakene å foreta transaksjonsovervåking,¹¹⁹ jf. oppgavens punkt 4.2 og 4.3. Det må derfor i hovedsak kunne forventes at finansforetakene utviser aktsomhet utover kun å bekrefte identitet. Spørsmålet er dermed hvilke momenter, utover identifikasjons-kontroll, som kan tillegges vekt i en aktsomhetsvurdering av finansforetak etter avtalelovens svake ugyldighetsregler.

Betalingstransaksjoner innebærer etter sin art å flytte større og mindre verdier. Forbrukeren kan tape mye penger som følge av sosial manipulasjon. I FinKN-2023-609 led for eksempel forbrukeren i utgangspunktet et tap på i underkant av 2 millioner kroner. Transaksjonene i saken var fordelt på flere betalingstransaksjoner, noe som tidligere nevnt ikke er uvanlig ved investeringssvindel. Finansforetakene er godt kjent med risikoen for bedrageri ved betalingstransaksjoner og konsekvensene dette kan ha for den enkelte forbruker. Dette tilsier en betydelig grad av aktsomhet hos finansforetakene.

Forventningen til finansforetakene kan også ses i lys av at finansforetakene som tilbyr betalingstjenester, altså banker, har fått konsesjon til å drive nettopp denne tjenesten, jf. finansforetaksloven § 2-7. Befolkningen er avhengig av å ha en bankkonto for å kunne ta del i samfunnet. Flertallet (2-1) i LB-2022-74994 (Direktørbedrageri-dommen)¹²⁰ gir uttrykk for at

---

¹¹⁷ HR-2020-2021-A avsnitt 58. Se også Kjørven (2024) s. 82. *Obiter dictum*-uttalelser tillegges noe mindre vekt enn uttalelser som har hatt betydning for saken, jf. Andenæs (2009) s. 91 og Kjørven (2024) s. 82.

¹¹⁸ HR-2020-2021-A avsnitt 104.

¹¹⁹ Kjørven (2024) s. 82.

¹²⁰ I saken hadde en daglig leder i et norsk datterselskap blitt utsatt for såkalt «direktørbedrageri». Lederen ble kontaktet av svindler som utga seg for å være fra ledelsen i morselskapet, med ønske om å gjennomføre flere betalingstransaksjoner til utlandet fra selskapets verdier, kamuflert som et viktig hemmelig oppdrag. Selskapets

samfunnet må kunne forvente at finansforetakene oppbevarer kundens penger trygt, og at foretakene forhindrer, og hverken medvirker til eller tjener penger på, økonomisk kriminalitet.¹²¹ Det virker derfor rimelig å forvente at bankene utviser aktsomhet ved ytelsen av betalingstjenesten gjennom nødvendige sikkerhets- og kontrolltiltak, for eksempel med systemer som er egnet til å markere mistenkelige betalingstransaksjoner.

Finansforetakets aktsomhet må ses i sammenheng med informasjonen som foretaket besitter, og som foretaket *kan* tilegne seg. Tilgjengelig informasjon kan være egnet til å avdekke eller gi mistanke om mistenkelige transaksjoner. Slik informasjon kan blant annet være; kjennskap til kunden, kjennskap til betalingsmottaker, beløp, og kjennskap til tidligere betalingstransaksjoner og handlingsmønster. I tillegg har finansforetak ofte inngående informasjon om forbrukeren, for eksempel gjennom etablert kundeforhold og tidligere korrespondanse. Opplysningene, særlig i kombinasjon, kan være egnet til at forsvarlige datasystemer fanger opp mistenkelige betalingstransaksjoner. Finansforetakene har mulighet til å holde den enkelte transaksjon opp mot forbrukerens handlingsmønster, som muliggjør at ansatte foretar manuell oppfølging av forbrukeren.¹²² Det er imidlertid ikke tilstrekkelig at datasystemene markerer transaksjonen – det er en forutsetning at ansatte forsvarlig følger opp markeringen. Finansforetaket kan for eksempel ta kontakt med forbrukeren for å innhente informasjon om betalingstransaksjonens formål. I Direktørbedrageri-dommen la flertallet til grunn at «oppfølging av unormale transaksjoner sett i forhold til kundens normale transaksjonsmønster kunne ha bidratt til å stanse de mistenkelige transaksjoner, og i det minste til nærmere undersøkelser».¹²³ Et lignende synspunkt kan tale for at finansforetak, i en lignende situasjon, ikke er tilstrekkelig aktsom dersom betalingstransaksjonen likevel gjennomføres.

Samtidig må en eventuell forpliktelse til å stanse eller ikke gjennomføre transaksjoner ses i lys av at finansforetaket også har plikt til å utføre betalingstransaksjoner på vegne av kunden. Når forbrukeren «samtykker» til gjennomføring av en betalingstransaksjon mottar finansforetaket en instruks om betaling. Finansforetaket er i utgangspunktet forpliktet til å gjennomføre denne, jf. finansavtaleloven § 4-6 (1). Dessuten må foretaket langt på vei også kunne stole på at

---

bank ble etter skadeserstatningsloven § 2-1 ansett som delvis erstatningsrettslig ansvarlig for tapet. Som følge av datterselskapets medvirkning til tapet, ble erstatningen satt ned ned $\frac{3}{4}$. Saken skal behandles i Høyesterett, jf. HR-2023-1850-U. Avgjørelsen i LB-2022-74994 er ikke rettskraftig, jf. tvisteloven § 19-14.

¹²¹ LB-2022-74994 punkt 3.2.

¹²² Også Giertsen mener at dette er en rimelig forventning, jf. Giertsen (2021) s. 207.

¹²³ LB-2022-74994 punkt 4.1. Avgjørelsen er ikke rettskraftig.

forbrukeren faktisk ønsker betalingstransaksjonen gjennomført. Instruksene fra forbrukeren må videre ses i sammenheng med antallet betalingsinstruksjoner som foretaket mottar samtidig, hvor antallet mest sannsynlig er høyt – og hvor de aller fleste er legitime. Jo flere opplysninger et datasystem blir innrettet til å reagere på, jo større grad av manuell oppfølging kreves. Dette kan medføre forsinkelser i systemet, hvor gjennomføring av betalingstransaksjoner vil foregå tregere og det blir behov for flere ressurser. Dette kan dessuten føre til dyrere tjenester for kundene. En konsekvens av manuell oppfølging kan også være at reelle transaksjoner stoppes, noe som kan stride mot plikten i finansavtaleloven § 4-6 (1), samt forbrukernes forventning om at betalingstransaksjonen gjennomføres raskt. Det er derfor viktig at kun de tvilsomme betalingstransaksjonene markeres. Dette taler for at aktsomhetsnormen ikke kan være så streng at den går utover finansforetakenes mulighet til å tilby og utføre raske betalinger for kundene.

4.2 Betydningen av brudd på regler om hvitvasking

Som nevnt er det nærliggende å se til relevante handlingsnormer som kan foreligge i det enkelte tilfelle, og vurdere om disse er brutt. Forbrukeren kan for eksempel tenkes å gjøre gjeldende at brudd på, eller manglende etterlevelse av, *hvitvaskingsreglene* innebærer at finansforetaket ikke var i aktsom god tro ved avtaleinngåelse. Hvorvidt forbrukeren kan påberope hvitvaskingsreglene, beror på hva hvitvaskingslovens *formål* er, og *hvilke* interesser loven er ment å beskytte.

Hvitvaskingsloven § 1 (1) pålegger finansforetakene å «forebygge og avdekke hvitvasking og terrorfinansiering». Hvitvasking er å skjule utbytte fra en straffbar handling, og integrere utbyttets økonomiske verdi i den legale økonomien.¹²⁴ Loven forplikter finansforetakene til å ha sikkerhetsrutiner, foreta transaksjonsovervåkning, og ha egnede tiltak til å oppdage og hindre hvitvasking og terrorfinansiering. Hensikten er å «påse at slike foretak utviser aktsomhet både i forbindelse med at de påtar seg oppdrag som innebærer bistand til overføring av midler, og i forbindelse med de konkrete transaksjonene som senere utføres».¹²⁵

Finansforetakene skal etter hvitvaskingsregelverket ha «oppdaterte rutiner» for å håndtere risiko og oppfylle hvitvaskingslovens plikter, jf. hvitvaskingsloven § 8. Blant annet kreves det at finansforetakene har opplysninger om kundene, i så stor grad at foretaket kan bedømme

---

¹²⁴ Justisdepartementet (2024), Finanstilsynet (2016).

¹²⁵ Trøbråten (2023) Stjernenote.

hvordan kunden ventes å handle, jf. hvitvaskingsloven §§ 9 (1) og 12 (5).¹²⁶ Finansforetakene skal også foreta transaksjonsovervåkning, jf. hvitvaskingsloven §§ 24 og 38. Transaksjoner som anses mistenkelige skal markeres og behandles, og eventuelt undersøkes nærmere, jf. hvitvaskingsloven § 25.¹²⁷ Etterlevelse av disse tiltakene bidrar til at finansforetakene oppdager avvik fra forventet adferd, herunder uvanlige transaksjoner.¹²⁸ Dette gjelder særlig i tilfeller hvor det er tale om flere betalingstransaksjoner som følger samme mønster som tidligere markerte betalingstransaksjoner. Det er lett å se for seg at før eventuell behandling av markeringer, er det uklart hvorvidt det er tale om hvitvasking, bedrageri, eller bare uvanlig handlingsmønstre. Dersom forbrukeren for eksempel har opplyst at bankkontoen kun skal brukes innenlands og det foretas flere transaksjoner til utlandet, kan finansforetaket derfor mistenke svindel, på samme måte som hvitvasking. Etterlevelse av regelverket kan derfor bidra til å avdekke svindel.

Hvitvaskingsloven har etter ordlyden som formål å forebygge «hvitvasking» og «terrorfinansiering», jf. § 1 (1).¹²⁹ Lovproposisjonen bekrefter dette.¹³⁰ Utgangspunktet er at regelverket skal bidra til å avdekke økonomisk kriminalitet, ikke til å stoppe bedragerier. Samtidig er det flytende overganger mellom hvitvasking og annen økonomisk kriminalitet, som utvalget i NOU 2016:27 påpeker.¹³¹ Utvalget uttrykker at hvitvaskingsloven også skal forebygge og avdekke «annen profittmotivert kriminalitet».¹³² Etter min vurdering er det derfor nær sammenheng mellom formålet med hvitvaskingsregelverket, og tematikken rundt betalingsbedragerier. Dette taler for å vektlegge eventuell manglende etterlevelse i aktsomhetsvurderingen ved betalingsbedrageri.

Samtidig er det ikke den enkelte forbruker loven tar sikte på å beskytte. Etter hvitvaskingsloven § 1 (2) skal lovens tiltak «beskytte det finansielle og økonomiske systemet samt samfunnet som helhet».¹³³ Ordlyden viser at det er samfunnet, og ikke den enkelte forbruker, som regelverket skal beskytte. Dette kan forstås som at regelverket ikke er innrettet slik at enhver illegitim overføring skal kunne stanses som følge av mistenkelige omstendigheter. Formålet er ikke å få

---

¹²⁶ Finanstilsynet (2022) punkt 4.2.1.

¹²⁷ Finanstilsynet (2022) punkt 6.1.2.

¹²⁸ Finanstilsynet (2022) punkt 4.2.1.

¹²⁹ Hvitvaskingsloven gjennomfører Direktiv 2015/849 EU (det fjerde hvitvaskingsdirektivet), jf. Prop.40 L (2017-2018). Direktivet spesifiserer at formålet er å bekjempe hvitvasking, jf. artikkel 1 nr. 1.

¹³⁰ Prop.40 L (2017-2018) s. 16-17.

¹³¹ NOU 2016:27 s. 22.

¹³² NOU 2016:27 s. 22.

¹³³ Prop.40 L (2017-2018) s. 16-17.

kunnskap om den aktuelle transaksjonen, men å avdekke hvitvasking.¹³⁴ Loven synes dermed ikke å være helt konkret innrettet på beskyttelse av den enkelte forbruker mot bedrageri.

Hvitvaskingslovens betydning i svindelsituasjoner er til en viss grad berørt i rettspraksis i spørsmål om erstatning etter skadeserstatningsloven § 2-1. Flertallet i Direktørbedrageri-dommen¹³⁵ mente at hvitvaskingsloven hadde betydning for aktsomhetsnormen i saken, ettersom loven «ikke [er] avgrenset til forebygging og avdekking av hvitvasking, men har som formål å forebygge og bekjempe profittmotivert kriminalitet».¹³⁶ Som begrunnelse viste flertallet til nevnte uttalelse fra NOU 2016:27 på s. 20-22. Til tross for at lovproposisjonen konkret angir formålet til «hvitvasking og terrorfinansiering»,¹³⁷ mente flertallet at lovens formål ikke kan begrenses til kun å omfatte hvitvasking og terrorfinansiering og konkluderte med at «manglende etterlevelse av hvitvaskingsloven [kan] ha en betydning for om banken kan anses for å ha opptrådt uaktsomt».¹³⁸ Mindretallet mente derimot at det ikke var mulig «å bygge et erstatningsansvar alene på grunnlag» av brudd på loven, men presiserte at brudd likevel *kunne* trekkes inn i aktsomhetsvurderingen.¹³⁹ Også i LB-2016-20015,¹⁴⁰ som omhandlet underslag, konkluderte lagmannsretten med at hvitvaskingsreglene også «skal verne private som utsettes for kriminalitet» og at reglene derfor kan være av betydning i en uaktsomhetsvurdering etter skadeserstatningsloven § 2-1. Finansklagenemnda har også uttalt at brudd på hvitvaskingsloven kan ha betydning i tilfeller hvor en kunde har blitt svindlet, jf. FinKN-2024-31.

Etter min vurdering er det gode grunner til å konkludere med at overtredelse av hvitvaskingsloven *kan* ha betydning i vurderingen av om finansforetaket har gjennomført en betalingstransaksjon i aktsom god tro. Det er fordi regelverket legger opp til at foretaket skal ha kjennskap til sin kunde og følge med på kundens transaksjoner. Dersom korrekt etterlevelse av regelverket ville ledet til at finansforetaket mistenkte at transaksjonene forbrukeren foretok var et resultat av svindel, kan dette være et argument for at foretaket ikke var i god tro. Særlig aktuelt kan dette være ved gjennomføring av senere betalingstransaksjoner med lignende

---

¹³⁴ Aagaard (2024) under «Förhållandet till andra regler vars efterlevnad ger information».

¹³⁵ Det gjentas at saken ikke er rettskraftig, jf. HR-2023-1850-U, jf. tvisteloven § 19-14.

¹³⁶ LB-2022-74994 punkt 3.2.

¹³⁷ Prop.40 L (2017-2018) s. 16-17.

¹³⁸ LB-2022-74994 punkt 3.2.

¹³⁹ LB-2022-74994 punkt 3.3.

¹⁴⁰ I saken hadde A tilgang til Bs konto, og overførte flere beløp fra Bs konto til Cs konto, hvor C deretter foretok flere kontaktuttak, og ga pengene til A. Spørsmålet i saken var om Cs bank var erstatningsansvarlig overfor B.

mønster som de tidligere. I et slikt tilfelle fremstår det mulig å argumentere for at svikt i rutiner mot hvitvasking, også medfører at finansforetaket ikke er i aktsom god tro om «samtykker» som avgis etter foretaket burde fått slik kunnskap. Bruddet på hvitvaskingsreglene må imidlertid inngå i en bredere helhetsvurdering, og kan ikke være tilstrekkelig alene for å slå fast at avtalen er ugyldig etter avtaleloven §§ 30 eller 33.

4.3 Betydningen av brudd på regler om overvåkning av betalingssystemer

Andre relevante handlingsnormer finnes i annen særlovgivning. Etter finansforetaksloven § 13-5 (1) og (4) kreves det at finansforetakene blant annet skal «ha hensiktsmessige retningslinjer og rutiner for å identifisere, styre, overvåke og rapportere risiko foretaket er, eller kan bli, eksponert for». Bestemmelsen er generelt formulert, og noen konkrete plikter kan vanskelig utledes. Likevel uttrykker bestemmelsen en forventning om relativt høy standard på rutiner og organisering som er egnet til å imøtegå risikoer, deriblant bedragerier mot kundene.

Transaksjonsovervåkning kan som nevnt være et egnet tiltak til å forebygge og avdekke bedrageri og svindel. I tillegg til hvitvaskingsregelverket er nærmere bestemte krav om overvåkning av betalinger gitt i forskrift om systemer for betalingstjenester § 2 (2), hvor det kreves at finansforetak har «systemer og kontrollmekanismer» for «operasjonell og sikkerhetsmessig risiko knyttet til ytelsen av betalingstjenester», og at «datatrafikk i elektroniske betalingstjenester skal overvåkes for å sikre tilstrekkelig sikkerhetsnivå og kunne avdekke og hindre uautorisert bruk av tjenesten».

Ordlyden «uautorisert bruk» knytter seg til betalingstransaksjoner som kunden ikke har samtykket til,¹⁴¹ typisk identitetstyverier. Likevel synes bestemmelsen også å omfatte betalingstransaksjoner gjennomført som følge av sosial manipulasjon, da også disse kan forstås som en «operasjonell og sikkerhetsmessig risiko». Flertallet i Direktørbedrageri-dommen mener også at bestemmelsen ikke begrenser seg til uautoriserte betalingstransaksjoner. Dette blir begrunnet i at regelverket ikke kan forstås slik at kunden skal ha større sikkerhet ved uautoriserte transaksjoner enn ved autoriserte.¹⁴² En viss støtte til dette kan finnes i PSD2 artikkel 5 nr. 1 (j), som gir uttrykk for at kundene skal beskyttes mot risikoer som «svig».¹⁴³

---

¹⁴¹ Finansavtaleloven § 4-2, Prop.92 LS (2019-2020) s. 172-173.

¹⁴² LB-2022-74994 punkt 3.2. Det bemerkes at mindretallet ikke er enig i dette, og at avgjørelsen ikke er rettskraftig.

¹⁴³ Forskrift for betalingstjenester § 2 (2) gjennomfører PSD2 artikkel 95 (1).

Dette kan tilsi at reglene ikke bare er ment å fange opp uautoriserte betalingstransaksjoner, men også andre former for betalingssvindel.

Plikten om å foreta transaksjonsovervåkning for å avdekke sosial manipulasjon-svindel, fremgår mer konkret av de tekniske standardene (RTS)¹⁴⁴ som er vedtatt av EU-kommisjonen, og innlemmet i norsk lov gjennom forskriftens § 12. Det fremgår av RTS artikkel 2 nr. 1 at finansforetakene pålegges å foreta transaksjonsovervåkning for å avdekke uautoriserte og «svigagtige» betalingstransaksjoner. Det følger videre av bestemmelsens punkt 2 at overvåkningen skal ta utgangspunkt i en analyse av betalingstransaksjonene, basert på elementer som er typiske for kundene i forbindelse med normal bruk, og blant annet beløp og kjente svindelmetoder. Hvorvidt plikten pålegger å avdekke svikaktig bruk basert på forventning av normal bruk hos forbrukere generelt, eller om den knytter seg til den bestemte forbrukers normale bruk, er uklart. Samtidig er det i stor grad en forutsetning for å kunne avdekke bedragerier, at overvåkningen tar utgangspunkt i hva som avvikes fra den aktuelle kundes normale aktivitet. Videre legger bestemmelsen opp til at finansforetakene kan foreta transaksjonsovervåkning i etterkant av gjennomført transaksjon, noe som tilsier at etterlevelse av regelverket er mer egnet til å avdekke svindel ved flere betalingstransaksjoner.¹⁴⁵ Også det europeiske banktilsynets (EBA) retningslinjer oppstiller en lignende forventning.¹⁴⁶ Det følger av EBAs *Final Report: Guidelines on the security measures for operational and security risks of payment services under Directive (EU) 2015/2366 (PSD2)* punkt 5.1,¹⁴⁷ at finansforetakene kontinuerlig skal overvåke forretningsfunksjoner, støtteprosesser og informasjonsmidler, for å oppdage unormal aktivitet under levering av betalingstjenesten.

Regelverket gir dermed uttrykk for en forventning om at finansforetakene til en viss grad skal overvåke forbrukernes handlingsmønster, og beskytte dem mot blant annet svik. Formålet med regelverket tilsier at finansforetakene må innrette systemene på en slik måte at de er egnet til å reagere på ulike faktorer som kan bidra til å avdekke unormale og svikaktige betalingstransaksjoner. Også etterlevelse av dette regelverket vil være mer egnet til å avdekke svindler ved flere betalingstransaksjoner. Dette regelverket synes å være enda mer treffende på

---

¹⁴⁴ Forordning 2018/389 EU.

¹⁴⁵ EBA/2018_4090.

¹⁴⁶ European Bank Authority (EBA) er det europeiske banktilsynet, jf. Forordning 1093/2010 EU. EBA utarbeider retningslinjer tilknyttet direktiv og forordninger for å sikre konsekvent praktisering av regelverket, jf. Forordning 1093/2010 EU artikkel 16. Finanstilsynet forventer at norske foretak følger retningslinjene fra EBA, se Finanstilsynet (2017).

¹⁴⁷ EBA/GL/2017/17.

sosial manipulasjon-svindler enn hvitvaskingsregelverket. Samtidig er det for disse reglene vanskeligere å påvise konkrete uforsvarlige systemer og mangelfull etterlevelse, da regelverket i hovedsak oppstiller innsatsforpliktelser og generelle forventninger. Fraværet av konkrete brudd vil gjøre det vanskeligere å påberope seg svikt i en aktsomhetsvurdering.

4.4 Betydningen av at det foretas flere transaksjoner

Et kjennetegn ved sosial manipulasjon som kjærlighetssvindler og investeringssvindler, er at det ofte foretas flere betalingstransaksjoner over en lenger periode.¹⁴⁸ Det kan være rimelig å stille større krav til aktsomhet ettersom flere like transaksjoner gjennomføres. De første betalingstransaksjonene kan inngå i informasjonsgrunnet som finansforetaket har ved de senere betalingstransaksjonene. Ved første betalingstransaksjon i ett ledd av flere «investeringer» har finansforetakene mindre foranledning til å gripe inn, da foretaket har færre opplysninger. Det foreligger likevel noen opplysninger allerede ved første betalingstransaksjon som kan danne grunnlag for at datasystemene burde markere transaksjonen, jf. oppgavens punkt 4.1-4.3.

Finansforetakene har imidlertid større grunn til å reagere dersom det blir instruert flere betalingstransaksjoner til samme betalingsmottaker senere. Tidligere markerte betalingstransaksjoner kan få betydning for etterfølgende transaksjoner, da disse potensielt kan illustrere et svindelmønster. Handlingsmønsteret vil da kunne inngå i foretakets informasjonsgrunnlag, jf. oppgavens punkt 4.2 og 4.3. Ved flere mistenkelige betalingstransaksjoner har finansforetakene hatt mulighet til å undersøke tidligere markerte transaksjoner, og eventuelt tatt kontakt med forbrukeren for å forhøre seg om disse. Slik oppfølging kan dessuten være forholdsmessig på et tidspunkt hvor flere betalingstransaksjoner er foretatt. På dette tidspunktet kan det være mer sannsynlig at mistankene er reelle og forbrukeren risikerer å lide et større økonomisk tap.

4.5 Nærmere vurdering av et eksempel av betalingssvindler

Et tilfelle hvor det kan tenkes at finansforetaket nødvendigvis ikke var i aktsom god tro er FinKN-2023-609. I saken ble en mann villedet til å investere i falsk kryptovaluta. Det ble foretatt flere betalingstransaksjoner på til sammen 1 800 000 kroner over en periode på en

---

¹⁴⁸ FinKN-2023-593, FinKN-2023-609, FinKN-2023-592.

måned. Før svindelen startet hadde mannens bankkonto blitt benyttet til ordinære varekjøp og mindre overføringer til personer han kjente. Betalingstransaksjonene ble markert av datasystemene – og ved flere anledninger reagerte ansatte i bankens hvitvaskingsteam på transaksjonene. Det ble blant annet opplyst at forbrukeren overførte alle sparepengene sine til bitcoin, og det ble uttrykt bekymring om svindel. Til tross for flere indikasjoner og advarsler om svindel, tok ikke foretaket kontakt med kunden - noe som kunne bidratt til å avdekke bedrageriet. Det var først da mannen ikke fikk realisert gevinsten på investeringene, at svindelen ble oppdaget.¹⁴⁹

I et slik tilfelle er det grunn til å spørre om finansforetaket i flere av de senere betalingene ikke handlet i tråd om god forretningsskikk, særlig på grunn av manglende oppfølging av konkrete varsler i systemene. Finansforetaket hadde god oversikt og opplysninger om kunden og transaksjonene. Beløpene var store, særlig sammenlignet med kundens tidligere bruk. Også betalingsmottakeren skilte seg ut. Transaksjonene var også mange, slik at det var mulig å kontakte kunden etter den første eller andre store transaksjonen jf. synspunktene i 4.1-4.4. Dette alene kunne tenkes å bringe foretaket ut av aktsom god tro. Dette styrkes av flere advarsler fra hvitvaskingsteamet, særlig opplysningen om at mannen hadde overført alle sparepengene sine. Den uforsvarlige oppfølgingen av mannens transaksjoner kan tale for at foretaket ikke gjennomførte betalingstransaksjonene i aktsom god tro.

Etter min vurdering er det rimelig å forvente at finansforetaket ved flere anledninger hadde tatt kontakt med forbrukeren. Et slikt tiltak må på alle måter være forholdsmessig i situasjonen og ville potensielt avdekket bedrageriet. Saken er derfor egnet til å illustrere et tilfelle hvor det kunne tenkes at finansforetaket ikke var i aktsom god tro ved gjennomføringen av flere betalingstransaksjoner. Den uforsvarlige vurderingen av datasystemenes markering viser dessuten sammenhengen mellom forsvarlige datasystemer og manuell etterbehandling, og at forsvarlig oppfølging er nødvendig.

4.6 Konklusjon

Finansforetak har i utgangspunktet et stort ansvar og klare forventinger om å forebygge og avdekke bedrageri og svindel. Slike forventninger følger av lovverket. Det kreves for eksempel

---

¹⁴⁹ VG (2024).

at finansforetak handler i tråd med «god forretningsskikk». Beløpet som forbrukeren kan tape, sammenholdt med finansforetakenes ansvar om å ivareta kundene, kan tale for å legge aktsomhetsterskelen lavt. Det er derfor gode grunner for å kreve at finansforetakene opptrer særlig aktsomt ved gjennomføring av betalingstransaksjoner. Samtidig kan ikke kravene til aktsomhet gå utover foretakenes øvrige plikter, og må også baseres på hva som er en praktisk innretting av datasystemene, og hvilke ressurser forsvarlig manuell oppfølging krever. For eksempel kan svikt i transaksjonsovervåkingen innebære at foretaket ikke er i aktsom god tro om forbrukerens samtykke. Forsvarlig overvåking bringer imidlertid ikke alene finansforetaket i aktsom god tro, ettersom det deretter kreves forsvarlig oppfølging av transaksjonene som markeres.

5. Nærmere om avtaler om usikret kreditt

5.1 Risikobildet i en kredittgivningsprosess

Også ved usikret kreditt kan det være tale om store beløp. Hos flere finansforetak, også kalt kredittyttere,¹⁵⁰ er det mulig å låne opptil 600 000 kroner i forbrukslån.¹⁵¹ Flere svindelsituasjoner viser dessuten at det søkes om flere lån samtidig, noe som kan medføre at samlet lånesum blir betydelig høyere.¹⁵² I tillegg til høy kredittsum følger høye renter – noe som kan bidra til økte gjeldsproblemer. Ved utbetaling av lån har finansforetakene derfor et stort ansvar, ikke bare sørge for at pengene faktisk går til forbrukeren – men og av hensyn til forbrukerens økonomi. Det er derfor gode grunner til å forvente at finansforetakene er tilstrekkelige aktsomme ved utbetaling av lånebeløp.

Ved kredittstiftelse mottar kreditttakeren en lånesøknad, og det blir foretatt en kredittvurdering av forbrukeren. Informasjonsgrunnlaget kan da bestå av; ønsket type kreditt og lånesum, ønsket nedbetaling, overordnet formål, tidspunkt for søknad, noe informasjon om forbrukeren og forbrukerens økonomi.¹⁵³

Kreditttakerens samlede informasjonsgrunnlag kan sies å være mindre enn betalingstjenesteyterens informasjonsgrunnlag ved betalingstransaksjoner, og mindre egnet til

---

¹⁵⁰ Finansavtaleloven § 1-7 (4).

¹⁵¹ Forbrukslån-kalkulator.no (2024), Bank Norwegian (u.å.).

¹⁵² HR-2020-2021-A avsnitt 5, LE-2020-65282 (Tindersvindler).

¹⁵³ Lendo (u.å.), finansavtaleloven § 5-2.

å avdekke eller gi mistanke om sosial manipulasjon. Dersom en ukjent forbruker søker om lån til 200 000 kroner og oppgir fritid som formål, er det få holdepunkter som kan tilsa at forbrukeren har blitt manipulert av «kjæresten» - det er ingen mistenkelig betalingsmottaker eller avvik fra normalt handlingsmønster. Kredittyter er derfor i stor grad avhengig av å ha mer informasjon om hvem forbrukeren er, at kredittvurderingen fraråder utbetaling, eller at kredittyteren tar kontakt med forbrukeren, for å kunne mistenke sosial manipulasjon. I noen tilfeller har finansforetaket allerede et eksisterende kundeforhold, noe som gir mer inngående informasjon om forbrukeren.¹⁵⁴ For disse tilfellene er det større grunn til å stille strengere krav til aktsomhet, enn for finansforetak som ikke har et eksisterende kundeforhold til lånesøker.¹⁵⁵

På den annen side har kredittytere, i motsetning til betalingstjenesteytere, ikke det samme tidspresset. Kredittyteren har hverken plikt om å gjennomføre disposisjonen, eller en forventning om at det skal skje umiddelbart. Videre kan det antas at det behandles betydelig færre lånesøknader enn det instrueres betalingstransaksjoner. Kredittyteren har derfor bedre muligheter til å kontrollere at opplysningene i lånesøknaden samsvarer med annen tilgjengelig informasjon, og å ta kontakt med forbrukeren. Her kan det imidlertid skilles mellom ordinære forbrukslån og kjøpskreditt, eksempelvis bruk av Klarna ved betaling i nettbutikk.¹⁵⁶ I disse tilfellene kan det tenkes at forbrukerne har større forventninger om at disposisjonen gjennomføres raskt.

Kredittyterens kontrollmuligheter, må naturlig nok ses i sammenheng med kredittyterens bruk av ressurser. Noen av lånesøknadene behandles automatisk, mens andre kan kreve manuell behandling, for eksempel ved uoverensstemmelse mellom lånesøknad og andre kilder.¹⁵⁷ Det kan tenkes at enkelte datasysteminnstillinger ikke krever særlig med ekstra ressurser; for eksempel konkrete spørsmål om lånets formål i lånesøknaden eller sammenligning av tilgjengelig informasjon. Manuell oppfølging krever derimot flere ressurser. En manuell forespørsel om hva forbrukeren skal bruke lånet til kan i stor grad være egnet til å avdekke sosial manipulasjon-svindler. På grunn av andre manglende indikasjoner på svindel tidligere i prosessen, kan dette være helt nødvendig for å kunne avdekke bedragerier. Et slikt synspunkt

---

¹⁵⁴ Her kan det tenkes at hvitvaskingsloven kan ha relevans, ettersom loven pålegger finansforetakene å ha tilegne seg informasjon om kunden og kundeforholdets formål, jf. hvitvaskingsloven §§ 8 (1), jf. 10 (1) a og 12 (1) og (5).

¹⁵⁵ Prop.92 LS (2019-2020) s. 185.

¹⁵⁶ Klarna (u.å.).

¹⁵⁷ Poppe (2017) s. 29-30.

taler for at kredittytteren burde ta kontakt med alle lånesøkere. Samtidig kan dette, i tillegg til å være tid- og ressurskrevende, oppleves invaderende for lånesøkeren. Dessuten kan dette – så lenge det ikke foreligger mistenkelige omstendigheter - stride mot prinsippet om at avtaleretten skal beskytte løftemottakers *berettigede* forventning. Aktsomhetsnormen kan derfor ikke være for streng. Samlet sett taler risikobildet ved svindel for at hver situasjon må vurderes for seg, men at en veiledende norm likevel kan være at jo høyere kredittbeløp forbrukeren søker om, jo mindre skal det til for å kunne si at finansforetaket ikke handlet i aktsom god tro ved avtaleinngåelse.

5.2 Overordnede krav til forsvarlige rutiner

Ved kredittgivning har samfunnet klare forventninger om at finansforetakene avdekker og forebygger risiko. Finansforetaksloven § 13-5 har også relevans overfor kredittyttere. Bestemmelsens fjerde ledd krever at finansforetaket yter «god forretningsskikk», og bestemmelsen kan derfor forstås slik at den gir uttrykk for at finansforetakene skal ha forsvarlige datasystemer og rutiner. At systemer som kan være egnet til å avdekke svindel ikke er til stede, kan som nevnt være et moment i vurderingen av om kredittytter burde forstått at forbrukerens disposisjon ble manipulert frem. Som Høyesterett uttalte i HR-2020-2021-A må det kunne forventes at profesjonelle aktører iverksetter tiltak for å unngå tap.¹⁵⁸ Forventningen må ses i sammenheng med finansforetakenes kunnskap om risiko for misbruk og dets konsekvenser.¹⁵⁹

Uttalelser i forarbeidene til finansavtaleloven og Høyesterett i HR-2020-2021-A legger vekt på at finansforetakene har kontrollen over rutiner og sikkerhetsmekanismer ved avtaleinngåelsen,¹⁶⁰ og at det er foretakene som velger hva avtaleinngåelsen skal basere seg på.¹⁶¹ Uttalelsene knytter seg riktignok til identitetsstyveri, og hvilke tiltak finansforetakene kan og burde iverksette for å avdekke dette. Blant annet fokuseres det på finansforetakenes mulighet til å kontrollere forbrukerens identitet, et tiltak som ikke er egnet til å avdekke sosial manipulasjon. Man kan imidlertid se uttalelsene som et generelt uttrykk for krav om forsvarlige rutiner og god forretningsskikk, og dermed hvilke forventninger forbrukerne kan stille til

---

¹⁵⁸ HR-2020-2021-A avsnitt 61 og 104.

¹⁵⁹ HR-2020-2021-A avsnitt 106.

¹⁶⁰ Prop.92 LS (2019-2020) s. 184.

¹⁶¹ HR-2020-2021-A avsnitt 104.

finansforetakenes aktsomhet.¹⁶² Som Høyesterett legger avgjørende vekt på, er det ikke tilstrekkelig forsvarlig å basere avtaleinngåelsen utelukkende på identifikasjon gjennom tofaktorautentisering – og som departementet er inne på, legger foretakene til rette for misbruk ved å stille kredittbeløp til disposisjon svært raskt.¹⁶³

Også retningslinjer fra EU gir uttrykk for en forventning om at kredittyttere skal forhindre svindel. Etter EBA *Final Report: Guidelines on loan origination and monitoring* punkt 42 skal finansforetakene minimere risikoen for svindel i kredittgivningsprosessen, ved blant annet å overvåke enhver mistenkelig eller uredelig oppførsel.¹⁶⁴ Retningslinjene er forankret i forbrukerkredittdirektivet¹⁶⁵ artikkel 8, som er gjennomført i finansavtaleloven § 5-2. De er også forankret i kapitalkravsdirektivet¹⁶⁶ artikkel 74 (1), som er gjennomført i finansforetakslovens regler om grunnleggende forsvarlighetskrav.¹⁶⁷ Direktivene og retningslinjene kan ses i sammenheng med at finansforetak etterstreber tillit hos kundene, noe som er viktig for fremme finansiell stabilitet.

Samlet sett underbygger regelverket at forbrukerne må kunne forvente at finansforetakene innretter kredittgivningsprosessen på en forsvarlig måte. Det er rimelig å forvente at foretakene har sikkerhetsmekanismer som er egnet til å avdekke svindel, inkludert sosial manipulasjon. Likevel kan det være vanskelig å vise til en konkret feil, i og med at regelverket og forventningene som forarbeidene og Høyesterett nevner, er generelle og i hovedsak gir uttrykk for generelle innsatsforpliktelser.

5.3 Krav om kredittvurderingsplikt og avslagsplikt

Forbrukeren kan også tenkes å påberope seg mer konkrete brudd på handlingsnormer pålagt kredittytterne. Eksempelvis kan forbrukeren gjøre gjeldende at unnlatt eller uforsvarlig håndtering av kredittvurdering medfører at finansforetaket ikke var i aktsom god tro etter for eksempel avtaleloven § 30. Ved kredittgivning er kredittyttere forpliktet til å foreta en kredittvurdering av lånesøkeren, jf. finansavtaleloven § 5-2 (1). Vurderingen skal «ta

---

¹⁶² Giertsen (2021) s. 207.

¹⁶³ HR-2020-2021-A avsnitt 104, Prop.92 LS (2019-2020) s. 183.

¹⁶⁴ EBA/GL/2020/06.

¹⁶⁵ Direktiv 2008/48 EF.

¹⁶⁶ Direktiv 2013/36 EU.

¹⁶⁷ EBA/GL/2020/06 punkt 3.

utgangspunkt i om kunden har økonomisk evne til å tilbakebetale lånet»,¹⁶⁸ basert på informasjon fra «kunden selv» og for eksempel fra «gjeldsinformasjonsforetak» om «kundens inntekt, eiendeler, utgifter og andre forpliktelser» jf. finansavtaleloven § 5-2 (2).¹⁶⁹

Kredittyteren har en medfølgende avslagsplikt hvor kredittyteren *bare* kan inngå kredittavtale med forbrukeren dersom kredittvurderingen tilsier at «kunden har tilstrekkelig kreditt evne til å oppfylle forpliktelsene» i avtalen, jf. finansavtaleloven § 5-4 (1). Dersom kredittyteren ikke har «vurdert kundens kreditt evne» eller «gitt kreditt i strid» med avslagsplikten, kan kundens eventuelle erstatningsansvar eller forpliktelser bortfalle, jf. finansavtaleloven § 5-5. Det samme kan skje dersom «kredittyteren bare delvis har gjort en uforsvarlig eller utilstrekkelig kredittvurdering».¹⁷⁰

Utgangspunktet er altså at uforsvarlig kredittvurdering gir mulighet for lemping av låneforpliktelsene. Spørsmålet er om det også kan tenkes å være grunnlag for ugyldighet ved tilfeller av manipulasjon fra tredjepersoner, jf. for eksempel avtaleloven § 30. I utgangspunktet er det ingen grunn til å anta at normene for kredittvurdering ikke kan være relevante ved vurdering av aktsom god tro. Kredittvurderingen foretas av hensyn til forbrukeren og forbrukerens økonomi, og søker å beskytte samme interesse som avsløring av bedrageri.

I noen tilfeller kan det tenkes at en god kredittvurdering vil kunne avsløre manipulasjonssvindler. Dersom svindelofferet blir manipulert til å ta opp et lån for å hjelpe «kjæresten» økonomisk, er det nærliggende å anta at svindelofferet oppgir opplysninger i lånesøknaden som samsvarer med kredittvurderingen – nettopp fordi han ønsker å ta opp lånet. Det kan også tenkes at forbrukeren kan bli manipulert til å oppgi gale opplysninger om inntekten for å blåse opp lånet. Saken i TJARE-2017-103371 kan illustrere dette. En kvinne ble forledet av svindler som hun møtte på en dating-nettside til å søke om lån. I lånesøknaden var det oppgitt «en boliggjeld på kr 320.000 mens selvangivelsen viste om lag ti ganger så høy gjeld».¹⁷¹ Tingretten la til grunn at kredittsøknaden ville fått avslag dersom riktig gjeld hadde vært oppgitt, og konkluderte med at banken hadde en aktsomhetsplikt og burde kontrollert opplysningene opp mot en uavhengig kilde.

---

¹⁶⁸ Prop.92 LS (2019-2020) s. 23.

¹⁶⁹ Opplistingen er ikke uttømmende, jf. Prop.92 LS (2019-2020) s. 389.

¹⁷⁰ Prop.92 LS (2019-2020) s. 247.

¹⁷¹ TJARE-2017-103371 punkt 2.2.

Til tross for at dagens kredittvurderinger ikke nødvendigvis er effektive tiltak til å avdekke svindel, er kredittvurderinger både lovpålagt og enkelt å gjennomføre. Uforsvarlig behandling kan derfor være et moment i aktsomhetsvurderingen, dersom en god kredittvurdering kunne bidratt til å avsløre omstendigheter som tilsa nærmere oppfølging. Det er likevel mest nærliggende at brudd på kredittvurderingsplikten sanksjoneres med lemping, jf. finansavtaleloven § 5-5 – også i de tilfellene hvor det er foretatt en mangelfull kredittvurdering.¹⁷²

5.4 Nærmere vurdering av et eksempel på svindel ved usikret kreditt

Et eksempel der momentene over kan tale for at finansforetaket ikke var i aktsom god tro ved etablering av kjøpskreditt, er FinKN-2023-610. I saken ble en mann forledet til å autorisere det han trodde var mottakelse av penger. I realiteten autoriserte han en delbetalingsavtale (kjøpskredittavtale) med Klarna på omtrent 30 000 kroner, som følge av et kjøp svindleren hadde foretatt i en nettbutikk. Mannen godtok kredittstiftelse med BankID, og det ble dermed stiftet kreditt i mannens navn hos Klarna. Klarna opplyste i saken at på grunn av beløpets størrelse måtte bestillingen autoriseres med BankID og det ble foretatt kredittsjekk av svindelofferet. Telefonnummeret og e-postadressen som ble registrert i forbindelse med kjøpet tilhørte imidlertid ikke svindelofferet.

Saken viser at Klarna handlet delvis i samsvar med noen sentrale handlingsnormer, det ble foretatt identifisering og en i utgangspunktet forsvarlig kredittvurdering av mannen. Likevel hadde ikke foretaket, etter min oppfatning, foretatt et sentralt handlingsalternativ for den aktuelle typen kredittstiftelse; undersøke om opplysningene som ble oppgitt ved kjøpet samsvarte med hvem som ble stående som kjøper. En kort automatisk undersøkelse av kontaktinformasjon oppgitt ved kjøpet kunne vært tilstrekkelig til at nærmere undersøkelser ble iverksatt – og svindelen kunne da blitt avslørt. Etter mitt syn er det derfor tvilsomt om Klarna kunne sies å være i aktsom god tro. Finansklagenemnda konkluderte med at «kredittavtalen ikke er bindende», begrunnet i at mannen hadde en annen hensikt ved bruk av BankID, enn å bekrefte kjøps- og kredittavtaler. Jeg mener imidlertid dette kunne blitt begrunnet like sterkt, og kanskje bedre, i at svindelofferets løfte var ugyldig etter avtalelovens § 30, ettersom Klarna ikke hadde tilstrekkelige kontrolltiltak ved slik hurtig kredittstiftelse.

---

¹⁷² Prop.92 LS (2019-2020) s. 247.

5.5 Konklusjon

Finansforetak har ved usikret kredittgivning forventninger om å ha forsvarlige kontroll- og sikkerhetstiltak, som er tilstrekkelige til å kunne forebygge og forhindre svindel og bedrageri. Forventningen må ses i lys av at forbrukerne kan tape store pengebeløp. Det er derfor gode grunner for at uforsvarlige tiltak eller manglende sikre rutiner i avtaleinngåelsen kan medføre at finansforetak ikke er i aktsom god tro, i tilfeller der forbrukeren har blitt manipulert til å søke om lån. I enkelte tilfeller kan det mulig argumenteres for at en elektronisk inngått kredittavtale kjennes ugyldig etter for eksempel avtalelovens § 30 på et slikt grunnlag. Samtidig er det tilsynelatende færre klare holdepunkter i en kredittgivningsprosess som kan gi indikasjoner på sosial manipulasjon. Sammenlignet med betalingstransaksjoner, har kredittyttere færre opplysninger om forbrukeren og om avtaleinngåelsen. Det kan derfor være vanskeligere å anføre ugyldighet som følge av at finansforetak ikke var i aktsom god tro ved avtaler om usikret kreditt etter avtalelovens svake ugyldighetsregler.

6. Konklusjon og avsluttende refleksjoner: Trenger vi nye sterke ugyldighetsgrunner?

I denne oppgaven har jeg funnet at det kan være mulig å anføre svake ugyldighetsgrunner, for eksempel avtaleloven §§ 30 og 33, på disposisjoner fremkalt under sosial manipulasjon av en svindler. Det kan være mulig å argumentere for at et finansforetak ikke var i aktsom god tro ved gjennomføring av en betalingstransaksjon eller inngåelse av kredittavtale, med den konsekvens at avtalen kan bli ugyldig.

Oppgaven viser dermed at finansforetakenes aktsomme gode tro kan ha *betydning* for gyldigheten av digitale disposisjoner om betalingstransaksjoner og usikret kreditt. Betydningen av kravet ved betalingstransaksjoner beror til en viss grad av hvordan «samtykke»-begrepet i finansavtaleloven § 4-2 forstås og utvikles. Det er ikke helt åpenbart at de alminnelige ugyldighetsreglene kommer til anvendelse på et samtykke til betaling. For kredittavtaler er det imidlertid klart at kravet har betydning.

Innholdet i kravet om aktsom god tro varierer etter den aktuelle disposisjonen som foretaket mottar, men det er gode grunner til å kunne kreve stor aktsomhet fra en profesjonell aktør som finansforetak. Finansforetakene har et ansvar overfor kundene, flere handlingsnormer å følge, i

tillegg til at forbrukerne kan tape store pengebeløp. Det må imidlertid vurderes hvilke forventninger som med rimelighet kan oppstilles til finansforetaket i det enkelte tilfellet, da finansforetak også har andre plikter å følge, og neppe kan pålegges å bruke uendelig med tid og ressurser. For å kunne vise til ond tro etter avtalelovens svake ugyldighetsregler, er forbrukeren i utgangspunktet avhengig av å kunne påvise konkrete svakheter eller kritikkverdige aspekter hos finansforetakene – både ved innretningen av datasystemene og den manuelle oppfølgingen. Dette kan være krevende for forbrukeren. Det kan imidlertid i noen tilfeller være glidende overganger mot en mer objektiv argumentasjon, hvor det i større grad handler om å plassere visse typer risiko hos finansforetaket, ettersom foretaket er nærmere til å forhindre risiko på systemnivå. I hvilken grad man kan trekke på denne typen betraktninger ved spørsmålet om aktsom god tro etter avtaleloven §§ 29-33, fremstår uklart, og det vil være interessant å se *hvordan* rettspraksis eventuelt *utvikler seg videre*.

Dette foranledninger noen rettspolitiske spørsmål. Omfanget av forbrukerrettet bedrageri i samfunnet aktualiserer spørsmål om rettstilstanden bør endres til å være mer objektiv og risikobasert orientert. Kan det være grunnlag for å supplere avtalerettens ugyldighetsregler med nye *sterke* ugyldighetsgrunner? Etter de sterke ugyldighetsgrunnene kreves det ikke at løftemottaker visste eller burde visst om den aktuelle omstendigheten.¹⁷³ Det er løftegivers sterke behov for beskyttelse som begrunner reglene, hvor situasjonene som omfattes er situasjoner hvor løftegiver har liten mulighet til å beskytte seg mot for eksempel tilfeller av falsk og grov tvang.¹⁷⁴ Dagens teknologi og omfang av bedrageri gjør det generelt vanskeligere å beskytte seg mot digitale avtaleinngåelser.

Utviklingen av dagens teknologi og regelverkets tilpasning til denne, kan kanskje, til en viss grad, sammenlignes med den teknologiske utviklingen på 1800-1900-tallet og utviklingen av det objektive erstatningsansvaret. Med industrialiseringen ble det erfart at det alminnelige culpa-ansvaret i enkelte tilfeller ikke var tilstrekkelig. Det ble i noen tilfeller vanskelig å påvise skyld, og det objektive erstatningsansvaret ble utviklet.¹⁷⁵ Utviklingen hang «sammen med de økte skademuligheter som karakteriserer det moderne industrisamfunn – sammenholdt med et voksende behov for økonomisk trygghet ved skadeforvoldelser».¹⁷⁶ Også dagens teknologi

---

¹⁷³ Giertsen (2021) s. 208.

¹⁷⁴ Giertsen (2021) s. 208.

¹⁷⁵ Lødrup (2011) s. 287-289.

¹⁷⁶ Lødrup (2011) s. 287.

bringer med seg skademuligheter og et behov for økonomisk trygghet, samt store effektiviseringsgevinster for finansforetak. På samme måte som det kan være vanskelig å påvise skyld i de situasjonene som ledet til objektivt ansvar, kan det også være vanskelig å påvise skyld eller svikt hos et finansforetak.

Man kan kanskje si at det var slike resonnementer som lå til grunn for finansavtaleloven av 2020, hvor kredittavtaler nå også omfattes av tapsfordelingssystemet ved disposisjoner som ikke er foretatt av forbrukeren selv, men for eksempel ved forbrukerens BankID, jf. finansavtaleloven § 3-20.¹⁷⁷ I forbindelse med utvidelsen påpekte departementet at «med dagens teknologi» burde «erstatningsansvaret være det samme» for både betalingstransaksjoner og avtaler inngått med elektronisk signatur. Dette ble begrunnet i at misbruk «vil kunne få svært negative økonomiske og personlige følger for den enkelte», at bruken av elektronisk signatur «er mer omfattende i dag enn tidligere», og at mulighetene for svindel har økt.¹⁷⁸ Videre ble det vektlagt at finansforetakene har muligheter til å iverksette tiltak og «pulverisere tap».¹⁷⁹

Også på betalingsområdet ser vi at pulveriseringstanken i større grad trekkes helt ut. I England trer en ny ordning i kraft i løpet av oktober 2024.¹⁸⁰ Ordningen medfører at skillet mellom godkjente og ikke godkjente betalingstransaksjoner fjernes, og går ut på at kundene ved flere tilfeller skal få tilbake penger som tapes til betalingssvindel. Tapet skal fordeles likt mellom finansforetaket som gjennomfører betalingstransaksjonen og finansforetaket som mottar betalingstransaksjonen.¹⁸¹ Forutsetningen er at kunden må ha blitt lurt til å godkjenne en betaling til en svindler som utga seg for å være en legitim betalingsmottaker,¹⁸² og at kunden har handlet tilstrekkelig aktsomt, deriblant etterkommet advarsler fra finansforetaket.¹⁸³ Begrunnelsen bak endringen er å sikre at flere forbrukere får tilbake pengene sine, og oppfordre finansforetakene til å forbedre svindel-kontroller.¹⁸⁴

Det er flere reelle hensyn som kan trekke i retning av å innføre nye sterke ugyldighetsgrunner. Særlig trekker omfanget av sosial manipulasjon som svindelmetode og de store økonomiske

---

¹⁷⁷ I finansavtaleloven av 1999 var kun «uautoriserte betalingstransaksjoner» omfattet av tapsfordelingssystemet, jf. finansavtaleloven av 1999 § 35.

¹⁷⁸ Prop.92 LS (2019-2020) s. 183.

¹⁷⁹ Prop.92 LS (2019-2020) s. 183.

¹⁸⁰ PSR (2023).

¹⁸¹ PSR (2024).

¹⁸² PSR (2024).

¹⁸³ PSR (2023).

¹⁸⁴ PSR (2023).

konsekvensene for forbrukerne i den retningen. Forbrukerne er i stor grad avhengig av å benytte seg av finansforetakenes tilbud. Motsetningsvis har finansforetakene spart penger på den automatiserte avtaleinngåelsen,¹⁸⁵ har større muligheter til å forebygge svindel, og større muligheter for å forsikre seg, kalkulere og pulverisere eventuelle tap.¹⁸⁶ Dessuten vil nye sterke ugyldighetsgrunner oppmuntre finansforetakene til å bruke mer ressurser på å utvikle sikkerhetsmekanismene i datasystemene.

Det er imidlertid ikke gitt at samfunnet er interessert i å beskytte forbrukerne mot egen villfarelse. En konsekvens av å innføre nye sterke ugyldighetsgrunner kan være at forbrukerne opptrer mindre aktsomt, da regelverket kan signalisere at uansett hvordan man opptrer, vil man kunne få pengene sine tilbake. I verste fall kan dette medføre at mer penger blir tapt. Dessuten er økt aktsomhet blant forbrukerne et viktig forebyggende tiltak mot svindel, og det er en verdi i at et visst ansvar ligger hos forbrukeren.

Det er ingen tvil om at teknologien utvikler seg hurtig, og svindelmetodene følger etter. I dag taper både forbrukerne og finansforetakene penger på manipulasjonssvindel. Det er derfor behov for å beskytte forbrukere i større grad enn tidligere, og samtidig gi begge parter økonomiske insentiver til å forbygge tap. Dette er noe regelverket burde legge til rette for.

---

¹⁸⁵ Giertsen (2021) s. 207.

¹⁸⁶ Prop.92 LS (2019-2020) s. 183.

7. Kildeliste

7.1 Norske lover og forskrifter

- 1918 Lov 31. mai 1918 nr. 4 om avslutning av avtaler, om fullmakt og om ugyldige viljeserklæringer (avtaleloven)
- 1969 Lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning (skadeserstatningsloven)
- 1999 Lov 25. juni 1999 nr. 46 om finansavtaler og finansoppdrag (finansavtaleloven)
- 2005 Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven)
- 2005 Lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)
- 2009 Lov 06. mars nr. 11 om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering mv. (hvitvaskingsloven)
- 2015 Lov 10. mai 2015 nr. 17 om finansforetak og finanskonsern (finansforetaksloven)
- 2018 Lov 01. juni 2018 nr. 23 om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering (hvitvaskingsloven)
- 2020 Lov 18. desember 2020 nr. 146 om finansavtaler (finansavtaleloven)
- 2019 Forskrift 15. februar 2019 nr. 152 om systemer for betalingstjenester

7.2 Norske forarbeider

NOU 2016:27	<i>Ny lovgivning om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering II</i>
Ot.prp.nr.63 (1917)	<i>Om utførelse av en lov om avslutning av avtaler, om fuldmagt og om ugyldige viljeserklæringer</i>
Ot.prp.nr.48 (1965-1966)	<i>Om lov om skadeserstatning i visse forhold.</i>
Prop.125 L (2013-2014)	<i>Lov om finansforetak og finanskonsern (finansforetaksloven)</i>
Prop.40 L (2017-2018)	<i>Lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering (hvitvaskingsloven)</i>
Prop.92 LS (2019-2020)	<i>Lov om finansavtaler (finansavtaleloven) og samtykke til godkjenning av EØS-komiteens beslutninger nr. 125/2019 og 130/2019 av 8. mai 2019 om innlemmelse i EØS-avtalen av direktiv 2014/17/EU om kredittavtaler for forbrukere i forbindelse med fast eiendom til boligformål (boliglåndirektivet) og delegert kommisjonsforordning (EU) nr. 1125/2014</i>

7.3 Avgjørelser

7.3.1 Rettsavgjørelser fra Høyesterett

Rt-1984-28

Rt-1986-1386

Rt-1988-1356

Rt-1991-1171

Rt-1998-761

Rt-2000-679

Rt-2000-1811

Rt-2000-1991

Rt-2002-696

Rt-2011-410

Rt-2013-1235

HR-2016-476-A

HR-2017-971-A

HR-2020-2021-A

HR-2022-2356-A

HR-2022-2468-A

HR-2023-74-U

HR-2023-268-A

HR-2023-1850-U

7.3.2 Rettsavgjørelser fra underretter

LE-2020-65282 (Tindersvindler)

LB-2022-74994 (Direktørbedrageri)

TJARE-2017-103371

7.3.3 Nemndspraksis fra Finansklagenemnda

FinKN-2022-1005

FinKN-2023-592

FinKN-2023-593

FinKN-2023-609

FinKN-2023-610

FinKN-2024-31

FinKN-2024-309

7.4 Internasjonale kilder

7.4.1 Svenske og danske rettskilder

1915   Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (Avtalslagen)

NJA-2021-1017 (Högsta domstol)

T 18737-23 (Stockholm tingsrätt)

U.2019.1197 HK (Højesteret)

U.2021.2320 H (Højesteret)

U.2022.424 HK (Højesteret)

7.4.2 EU-rettsakter og avgjørelser

Forordning 1093/2010 EU   Europaparlamentets og rådets forordning (EU) nr. 1093/2010 av 24. november 2010 om *opprettelse af en europæisk tilsynsmyndighed (Den Europæiske Banktilsynsmyndighed)*, om ændring af afgørelse nr. 716/2009/EF og om ophævelse af Kommissionens afgørelse 2009/78/EF

Forordning 910/2014 EU   Europaparlamentets og rådets forordning (EU) nr. 910/2014 av 23. juli 2014 om *elektronisk identifikasjon og tillidstjenester til bruk for elektroniske transaksjoner på det indre marked og om ophævelse af direktiv 1999/93/EF*, [eIDAS-forordningen]

Forordning 2018/389 EU	Kommisjonens delegerende forordning (EU) nr. 2018/389 av 27. november 2017 om <i>supplerende regler til Europa-Parlamentets og Rådets direktiv (EU) 2015/2366 for så vidt angår reguleringsmessige tekniske standarder for sterk kundeautentifikasjon og fælles og sikre åpne standarder for kommunikasjon</i> , [RTS]
Direktiv 2008/48 EF	Europaparlamentets og rådets direktiv 2008/48/EF av 23. april 2008 om <i>forbrukerkreditaftaler og om opphevelse af Rådets direktiv 87/102/EØF</i> , [forbrukerkredittdirektivet]
Direktiv 2013/36 EU	Europaparlamentets og rådets direktiv 2013/36/EU av 26. juni 2013 om <i>adgang til at udøve virksomhed som kreditinstitut og om tilsyn med kreditinstitutter og investeringsselskaber, om ændring af direktiv 2002/87/EF og om opphevelse af direktiv 2006/48/EF og 2006/49/EF</i> , [kapitalkravsdirektivet] [CRD]
Direktiv 2015/849 EU	Europaparlamentets og rådets direktiv av 20. mai 2015 om <i>forebyggende foranstaltninger mod anvendelse af det finansielle system til hvidvask af penge eller finansiering af terrorisme, om ændring af Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 648/2012 og om opphevelse af Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2005/60/EF samt Kommissionens direktiv 2006/70/EF</i> , [det fjerde hvitvaskingsdirektivet]
Direktiv 2015/2366 EU	Europaparlamentets og rådets direktiv (EU) 2015/2366 av 25. november 2015 om <i>betalingstjenester i det indre marked</i> , om ændring af direktiv 2002/65/EF, 2009/110/EF og 2013/36/EU og forordning (EU) nr. 1093/2010 og om opphevelse af direktiv 2007/64/EF [PSD2] [Det reviderte betalingstjenestedirektivet]

Sag C-337/20	Domstolens dom av 2. september 2021 - DM og LR mod Caisse régionale de Crédit agricole mutuel (CRCAM) — Alpes-Provence i Sag C-337/20
Sag C-351/21	Domstolens dom av 16. mars 2023 – ZG mod Beobank SA i Sag C-351/21

7.4.3 EU-rettslige veiledere, rundskriv og uttalelser

EBA/GL/2017/17	EBA, <i>Final Report: Guidelines on the security measures for operational and security risks of payment services under Directive (EU) 2015/2366 (PSD2)</i> , 12.12.2017, https://www.eba.europa.eu/documents/10180/2060117/d53bf08f-990b-47ba-b36f-15c985064d47/Final%20report%20on%20EBA%20Guidelines%20on%20the%20security%20measures%20for%20operational%20and%20security%20risks%20under%20PSD2%20(EBA-GL-2017-17).pdf
EBA/GL/2020/06	EBA, <i>Final Report: Guidelines on loan origination and monitoring</i> , 29.05.2020, https://www.eba.europa.eu/sites/default/files/document_library/Publications/Guidelines/2020/Guidelines%20on%20loan%20origination%20and%20monitoring/884283/EBA%20GL%202020%2006%20Final%20Report%20on%20GL%20on%20loan%20origination%20and%20monitoring.pdf
EBA/2018_4090	EBA, <i>Single Rulebook Q&A: 2018_4090 Does transaction monitoring need to be real time?</i> , 05.10.2018, https://www.eba.europa.eu/single-rule-book-qa/qna/view/publicId/2018_4090

European Parliament (2024) European Parliament, A9-0052/2024, *Report: on the proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council on payment services in the internal market and amending Regulation (EU) No 1093/2010*, 22.2.2024,
https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2024-0052_EN.html, hentet 26.04.2024

7.4.4 Britiske offentlige publikasjoner

PSR (2023) PSR, *PSR continues to take bold action on APP fraud as it publishes final reimbursement details ahead of 2024 implementation*, publisert 19. desember 2023,
<https://www.psr.org.uk/news-and-updates/latest-news/news/psr-continues-to-take-bold-action-on-app-fraud-as-it-publishes-final-reimbursement-details-ahead-of-2024-implementation/>, hentet 11.04.2024

PSR (2024) PSR, *APP scams: Our work to prevent Authorised Push Payment (APP) fraud*, oppdatert mars 2024,
<https://www.psr.org.uk/our-work/app-scams/>, hentet 11.04.2024

7.5 Litteratur

- Aagaard (2024) Aagaard, Marianne Rødvei, *Tredjemans svikliga förledande – Kan en godkänd betalningstransaktion vara obehörig?*, [preprint] 2024. Svensk Juristtidning, https://svjt.se/content/tredjemans-svikliga-forledande-kan-en-godkand-betalningstransaktion-vara-obehorig#_ftn1
- Aarli (2018) Aarli, Ragna, og Synne Sæther Mæhle, *Juridisk metode i et nøtteskall*, 1. utgave, Gyldendal 2018
- Andenæs (2009) Andenæs, Mads Henry, *Rettskildelære*, 2. utgave, 2009
- Askeland (2013) Askeland, Bjarte, *Om rettsdogmatisk metode og sammenligning*, Fagbokforlaget 2013, lest på Lovdata Pro, <https://lovdata.no/pro/#document/JUS/askeland-b-2013-02?searchResultContext=4874&rowNumber=1&totalHits=144>
- BankID (u.å.) A BankID, *Om oss*, <https://bankid.no/om-oss>, hentet 11.04.2024
- BankID (u.å.) B BankID, *Hva er egentlig BankID?*, <https://bankid.no/hva-er-bankid>, hentet 11.04.2024
- Bank Norwegian (u.å.) Bank Norwegian, *Forbrukslån uten sikkerhet*, <https://www.banknorwegian.no/apply/loan/forbrukslan/>, hentet 01.05.2024

- Falkanger (1999) Falkanger, Aage Thor, *God tro: En studie av kravet til god tro som vilkår for å erverve eller opprettholde privatrettslige rettigheter*, 1. utgave, Universitetsforlaget 1999
- Finans Norge (2024) Finans Norge, *Ikke la deg lure*, 14. februar 2024, <https://www.finansnorge.no/artikler/2024/02/ikke-la-deg-lure/>, hentet 11.04.2024
- Finansklagenemnda (u.å.) Finansklagenemnda, *Om Finansklagenemnda*, <https://www.finkn.no/Om-oss>, hentet 11.04.2024
- Finanstilsynet (2016) Finanstilsynet, *Hvitvasking og terrorfinansiering*, 30. august 2016, <https://www.finanstilsynet.no/tema/hvitvasking-og-terrorfinansiering/>, hentet 08.04.2024
- Finanstilsynet (2017) Finanstilsynet, *EBA-retningslinjer*, publisert 14. mars 2017, <https://www.finanstilsynet.no/regelverk/eba-retningslinjer/eba-retningslinjer/>, hentet 08.04.2024
- Finanstilsynet (2022) Finanstilsynet, *Veileder til hvitvaskingsloven*, 4/2022, publisert 15. november 2022, <https://www.finanstilsynet.no/nyhetsarkiv/rundskriv/2022/veileder-til-hvitvaskingsloven/#2Risikobaserttiln%C3%A6rming,risikovurderingogrutiner>

- Finanstilsynet (2023) Finanstilsynet, *Svindelstatistikk første halvår 2023*, publisert 14. desember 2023, <https://www.finanstilsynet.no/publikasjoner-og-analyser/svindel-og-svindelstatistikk/20232/svindelstatistikk-forste-halvar-2023/svindelstatistikk-forste-halvar-2023/>, hentet 11.04.2024
- Fredriksen (2012) Fredriksen, Halvard Haukeland, og Gjermund Mathisen, *EØS-rett*, 1. utgave, Fagbokforlaget
- Forbrukslån-kalkulator.no (2024) Wallmark-Kalisch, Dieter, *Hvor mye kan jeg låne?*, publisert 24. januar 2024, <https://www.xn--forbruksln-kalkulator-02b.no/hvor-mye-kan-jeg-lane/>, hentet 30.04.2024
- Giertsen (2021) Giertsen, Johan, *Avtaler*, 4. utgave, Universitetsforlaget 2021
- Hagstrøm (2015) Hagstrøm, Viggo og Are Stenvik, *Erstatningsrett*, 1. utgave, Universitetsforlaget 2015
- Hagstrøm (2021) Hagstrøm, Viggo, *Obligasjonsrett*, 3. utgave, Universitetsforlaget 2021
- Hov (1993) Hov, Jo, *Avtalerett*, 2. utgave, Papinian 1993
- Hov (2009) Hov, Jo og Alf Petter Høgberg, *Alminnelig avtalerett*, 1. utgave, Papinian 2009
- Justisdepartementet (2024) Justisdepartementet, *Hvitvasking*, <https://hvitvasking.no/hvitvasking/>, hentet 08.04.2024

- Kjørven (2024) Kjørven, Marte, Ellen Brataas, Nathaniel Eide, William Fosdahl og Vebjørn Wold, *Ansvar og egenandeler ved ikke godkjente betalingstransaksjoner etter finansavtaleloven*, Jussens Venner vol. 59, 2024, lest på Idunn, <https://www.idunn.no/doi/10.18261/jv.59.1.3>
- Klarna (u.å.) Klarna, *Betal senere med Klarna*, <https://www.klarna.com/no/smooth/>, hentet 25.04.2024
- Lendo (u.å.) Lendo, *Søknadsskjema*, <https://www.lendo.no/soknad/?belop=200000&nedbetaling=5&kredittkort=false>, hentet 26.04.2024
- Lødrup (2011) Lødrup, Peter, *Lærebok i erstatningsrett*, 6. utgave, 6. utgave, Gyldendal Akademisk 2011
- Nordea (2023) Nordea, *Økning i investeringssvindler*, 18. september 2023, <https://www.nordea.com/no/nyheter/okning-i-investeringssvindler>, hentet 11.04.2024
- Nordland (2022) Nordland, Line og Marte Kjørven, *Elektroniske signaturer og avtalebinding*, i antologien *Bruk og misbruk av elektronisk identifikasjon*, Karnov forlag 2022, lest på Lovdata Pro, <https://lovdata.no/pro/#document/KARNOV/karnov-2022-03?searchResultContext=1145&rowNumber=1&totalHits=961>
- Nygaard (2000) Nygaard, Nils, *Skade og ansvar*, 5. utgave, Universitetsforlaget 2000

- Politiet (u.å.) Politiet, *Beskytt deg mot svindel og ID-tyveri*,
<https://www.politiet.no/rad/beskytt-deg-mot-svindelig-id-tyveri/>, hentet 11.04.2024
- Poppe (2017) Poppe, Christian, *Usikret kreditt – et samfunnsproblem?*, Oslo:
Forbruksforskningsinstituttet SIFO – Høgskolen i Oslo og Akershus, [Oppdragsrapport nr. 6 – 2017], 2017,
<https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/20.500.12199/5348/OR%206%20-%202017%20Usikret%20kreditt%20-%20et%20samfunnsproblem.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Sejersted (2011) Sejersted, Fredrik, Finn Arnesen, Ole-Andreas Rognstad og Olav Kolstad, *EØS-rett*, 3. utgave, Universitetsforlaget 2011
- Skoghøy (2023) Skoghøy, Jens Edvin A., *Rett og rettsanvendelse*, 2. utgave, Universitetsforlaget 2023, lest på Juridika,
<https://juridika.no/fagbok/rett-og-rettsanvendelse/2/dokument#tittelside>
- Stang (1935) Stang, Fredrik, *Innledning til formueretten*, 3. utgave, H. Aschehoug & Co 1935
- Store norske leksikon (2020) Nätt, Tom Heine, *sosial manipulering*, 28. april 2020,
https://snl.no/sosial_manipulering_-_datasikkerhet, hentet 08.04.2024

- Strand (2017) Strand, Lena og Mia Sveen, *Utlånspraksis for forbrukslån: En kvalitativ studie av finansinstitusjoners utlånspraksis*. Bergen: Norges Handelshøyskole [Masteroppgave], 2017.
<https://openaccess.nhh.no/nhh-xmlui/bitstream/handle/11250/2455968/masterthesis.PDF?sequence=1>
- Torvund (2022) Torvund, Olav, *Formueretten i informasjonssamfunnet*, 1. utgave, Universitetsforlaget 2022
- Trøbråten (2023) Trøbråten, Kjersti, «Karnov lovkommentar til hvitvaskingsloven» i Lovdata Pro (2023) hentet 08.04.2023
- Udsen (2023) Udsen, Henrik, *Aftalerettlig hæftelse ved misbrug af digital signatur i dansk ret*, Svensk Juristtidning 2023, <https://svjt.se/svjt/2023/511>
- VG (2019) Hansen mfl. *Tindersvindleren*, VG, 16. februar 2019, <https://www.vg.no/spesial/2019/tindersvindleren/> hentet 08.04.2024
- VG (2024) Brandvol, Ivar, *Svindel av eldre: Kryptosvindlet for millionbeløp*, VG, 4. mars 2024, <https://www.vg.no/dinepenger/fritid/i/nQ8Pex/svindel-av-eldre-kryptosvindlet-for-millionbeloep>, hentet 29.04.2024
- Woxholth (2003) Woxholth, Geir, *Avtalerett*, 8. utgave, Gyldendal Akademisk 2003